

Valgu Toomas:

„Vahtsõlt Säitsmemäe kõrda-tegeminõ olõs nii mälestus-märk innitsele laagrilõ ku ka' kaemisõst turismi-tiipääl Seto Külävüü.”

lk 2

Csüllogi Edina:

„Suvi 2025 tuu jälki' kokko filmisõbra' ja kultuuri-huvilisõ Uusvada küllä, koh om järekördnõ soomõ-ugri filmifestival (FUFF)”

lk 3

Kalsi Aldo:

„Tuu perrä oll 2024. aastagal eloluuraamadu käsikirä kokkosäädminõ, minkõh om kokko 163 illustreerit eloluku 28 naasest ja 135 mehest.”

lk 11

Setomaa

Hind 2 eurot

Mai 2025, nr 5 (426)

Välläandmist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm

Vahel Setomaa valla leht

Transilvaania illo kaemah

21.–28. aprillil käve Seto Käsitüü Kogo oppõ-reisil Looode- ja Lääne-Rumeeniah, tuu tähendäs põlitsõl Transilvaania ungarlaisi maal.

SARVÕ MAAŖA

Reisi mõtõh oll saia' tutvast traditsioonilitsõ näpotüüga' ja luvva' tutvuisi, saia' tiidmisi ja vahtsit mõttit, mia' avitasi' seto näpotüükultuuri parebahe edesi viä.

Vannamuudu elo. Transilvaaniah ja Rumeeniah eletäs hoops tõõsõl moodul ku mi siih. Näide elo om viil põlluma-jandusõlõ üles ehitet, pia kõik maa om põllumaa vai karamaa. Võit mõtõlda' tuu ao pääle, ku ka' meil oll maa hindä ello jäämisõ jaost hinnah, ku mi umah eloh looda-as poodi pääle, ku kõik söögikraam kasvatõdi uma perrega'. Sääl paistu, õt kõigil om uma majakõnõ, üts-kõik ku tsillõkõnõ, ja tuu man om pala maad, koh kasvatõdas midägi' hindä jaost ja midägi' ka müügist.

Elämisõ. Väiga' hüä oll kaia' vanõbit puumaiu, koh üte küle pääl pikk vallalinõ katusõ-alonõ, mia vii põhamaa inõmisõ mõttõ' lämmähe suvõdagohe. Nuist pikist ridaküllist läbi sõitõh uut hajaasustustusõga' harinu' silm kõikaig küllä lõppu, tühjä maad ja mõtsa, a tuud paistu-ui kunagi' tulõvat, selle õt ku üts küllä sai läbi, sis kõrraga' naas tõõnõ.

Süäme pand helisemä, ku mi joudsõ mäki vaihõlõ. Tii' vei' tsiira-viira üles mäkke ja tõõsõlt puult samani alla. Ümbretsõõri ilosa' mägidse' karamaa', häitsvä' puu' ja lambakaŕa'.

Edimätsel katõl pääväl mi näi tšuut Ungarit ja elli tuuhhu tõistmuudu elokõrralduistõ sisse, ku mi suurõ jao päävast sõidi ja olli uma armsa reisi-kaaslaisiga' väikoh bussih. Mi harisi ar' tõisi naläsuuniga' ja mõtli umah pääh, õt määne tuu iihollõv nätäl nakas olõma.

Keväjätse' pidostusõ. Edimäne eismuudu kaemiskotus oll Mezõkövesdi liina vanõp jago, koh olli' keväjätse' pidostusõ'. Sääl oll hulga rahvast, oll laat, kontserdi', majamuusiumidõ ussõ', kunsti- ja näpotüütärõ' olli' vallalõ. Nii hulga

Lõpus matusõaid.

värme, larmi ja meisterlikkõ ilostuisi kultuurih, õt silmi iih läts kiriväst. Nuidõhe väigokõisihe lubjat tarõkõisihe, mia' mi jaost (tullõh siist jaahest keväjätse) olli' uutmalda' päävälit-sõl pääväl jaahe' kotusõ'. Sääl oll hulga armast ja tutvast – tull tõõlõ otsa kaia', õt siih omma' elänü' perüs inõmisõ' ummi õgapäavätsidõ töie ja tegemisiga' ja näpotüügi' om olnu' näile umanõ.

Unistuusi mano. Tõõsõl pääväl mi sai kintüse toolõ, õt reis lätt kõikaig mahlotsõbast, selle õt mi joudsõ väiga' eismuudu kotussihe. No' mi olli jo parhil-latsõh Rumeeniah, Transilvaania maie pääl. Üts nuist oll Satu Mareh nalälitsõ nimega' näpotüüselts – Kadakajuurõ klubi, mia oll ehitet suurõ tahtmisõ ja väiga' suurõ annõtõ raha abiga'. Keskusõh kamandi' mitmõ' meistri': puu- ja nahk-ilostusõst kooni' viltjido, kangakudajido ku ka' näütüisest ummamuudu traditsioonilitsõ väiga' peeñokõsõ helmetikandi meistridõni' vällä.

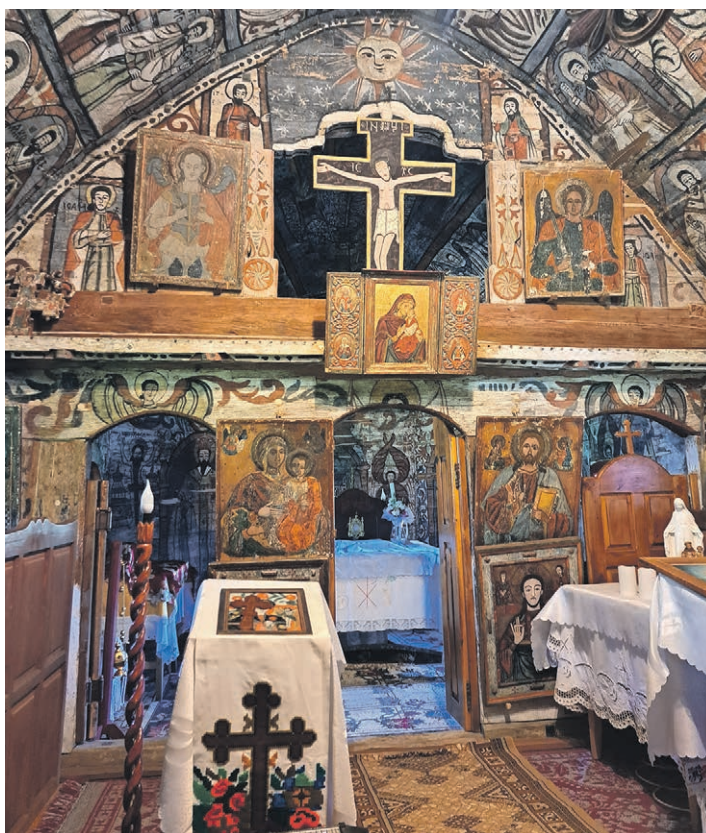
Huvtav oll sääl „rendi“ tasomisõ süsteem. Näpotüü-lisõ massa-as rahaga', a uma-tett kraamiga'. Teno toolõ õga meistri tege õnnõ umma tüüd, tä pia-ai mõtlõmma ja otsma muialt sissetulõkit. Kes-kus kõrraldas tuluõdakit, koh

meisteridõ valmstõt kraam lätt inäppakmisõlõ.

Lämmä pääväl iist vafoh pakti meele näide ummi süüke, koh oll selgelt tunda' puhtalt kasvatõt söögi maiku. Perüs piim, kodo kohopiim, hapukuur ja viil muu kraam. Sääl istuh oll kuulda' üle küllä eesli hellü. Mi sai Kadakajuurõ seldsi keskusõst võtta' üteh tarkusõ, õt kõik om võimalik, unistamisõl olõ-õi piire.

Lõpus matusõaid. Kiä' olli' varahappa reisikavva uurnu', sai' imehtä' tšuuda sihtkotusõ üle: Cimitirul Vesel vai lõpus matusõaid. Mia tuu küll' saa olla'?! Edimäne imehtäminõ oll, õt pidostusõ' õks viil kääv' – keväjäpühä' õks! Meid juhat matusõaida laat, mia oll huulidsa pääl, kost mõnigi' ost hindäle asakõsõ vai kai kõkkõ ku suurt näütüst. Ilm ähvär vihmagi' ja mäki vaihõl võiva' sao' olla' hoops tõõsõ iseloomuga', ku mi olõ harinu', tuuperäst mi proomõ säält ruttu ar' minnä'. Lõpus matusõaid ollegi' tävveste eismuudu kotus. Kõgõ-päält oll vaia osta' pilet, õt sisse pääsädä'.

Säält mi sai ka' edimätsõ elä-müse kohalikust sakraalarhi-tektuurist. Kerikit om säält maal õks väiga pallo! Mõnõh liina-kõsõh oll kerigutornõ nii hulga, õt mi näi vaia, õt nuid õigõhe

Ieudi Neitsi Maar'alõ pühendet kerik.

Sarvõ Maaŕa pildi'

kokko arvada'. Puu pruukmisõh om Transilvaania piirkunna rahvas olnu' tõõmõli meistri', kõigipooli kaieh õnnõ imehtät ja imehtät.

Sama lõudlik om olnu' inõ-minõ, ku tä om nännü' lähebä ar' kuulmist ku hüämeelelist johtumist, selle õt tuu tähis-täs hinge pääsemist ilosabahe kotussõhe. Ja ku matmis-kultuur om hüämeelelinõ, sis pia-ai siiä' ilma jäänü' leinä-vaivah olõma, a saava' umatsit kergebä süämege' meelesh pitä'. A õt ka' sooilma elo oll värmilinõ ja rõõmulinõ, tuud näütäse' havvaplotsõl pääl sinistest värmist puuristi', koh pääle oll lihtsahe värmilitsõl maa-lit puulõigõh, mia näüdas, kiä' inõminõ oll, minkõga' tegel vai kuvvamuudu tä kuuli. Määne eismuudu kommõh inõmisõ ello meelesh pitä'! Ja samal aol hoitva' nä säntsel moodul eloh kohalikku naivistlikku kunsti ja mõistmist.

Kloostri ja jämme' puu'. Järgmätsest mi sõidi tiidä' kotusõhe Maramureši ja säält mi sai kavvu' Sapanta-Peri kloostrih, minkõl om huvtav kujonõmislugu. Tuu kompleksi tõõmõli uhkus om üleilma kõgõ korgõp puukerik.

Kerigu saina' ja repi' omma' ullidu jamehist puiõst raot. Nuu' jämme' palgi' tulõtasõ' miilde Transilvaania mäki

innitsit suuri mõtsu, mia' omma' olnu' täüs puuhiig-laisi. A kahost päämäne jago näist om jo ammuki' maaha raot. Mõni näist eläs viil edesi kerikidõ ja vannu talosainu seeh. Mõtlõ': kol'-nelli palki ja korgõ talotarõ ommõgi' valms! Vanastõ vöödõti puu maaha õnnõ talvõl külmäl aol, sis puu pidi ka' pikält vasta. Nuid palkõ tahtnu' viil ja viil häältseädä', ku saanu' säält kavvaba olla'.

Inne bussi pääle minekit õnnahtu lähebält kaia' hobõs-sit, kiä' säält päämätselt paarit-sidõ vankri ette omma' pant. Hobõssil om pää üte küle pääl pant uhkõ suur verrev tutt. Ku juhtu nägemä hobõssit söömäh, sis mi kõrraga' tuu tutu perrä tiidse, õt kas tä om hüäpoolõ vai kurapoolõ hopõn. Hobõs-sidõ nägeminõ tüüd tegemäh tundu säält õgapäävane. Tuust tull igätsüs, õt tahasi säänest ello siiä' tagasi!

Vabaõhumuusium. Järgmäne piätüs oll Maramureši piirkunna vanõba arhitektuuriga' vabaõhumuusium. Jälki' ilmadu illos kotus – mäe külle-pääl muusium oll nii kododsõ hõnguga', õt säält olõs tahtnu' pallo pikebält olla' ja kaia'. Lõp-malda' hulga erinevvi ilostuisi ja lisanduisi vannu talosidõ man. Kõgõ korgõba kotusõ pääl oll puukerik, sis pelgävä' kitsõ-

kõsõ' uma imä sälä takah ja innitsit jutussit kõnõlõva' hal-list lännü' maiu puidsõ' saina'. Jäl' kotus, mia' valu väelüisi kuts tagasi. Kõiki nuid huunit, näide palakõisi jovva-ai kunagi' ar' pildstä' – tahasi kõik kodo üteh võtta'!

Paradiis Bársana kloostrih. UNESCO üleilmaperändi nimis-tühe kannõt Bársana kloostri Jbârlui mäe pääl oll tšuut tõist-sagamanõ – välläpeet ja turiste jaost vallalõ. Kloostri aolugu lätt aastakka 1326, a parhillat-sõh kotusõh om tä külält vaht-sõnõ. Ilosal keväjätseel pääväl jätt Bársana kloostri huuv, lilli-pindre' ja häitsvä' puu' umma-muudu paradiisi tundõ, koh aig liigus aigupiteh. Platsi keskpaigah lätte pühä vesi om jaahe ja and joudu, nii õt om tunnõh, õt kõik haigusõ' ja murrõ' võisi' hädüdä'.

Mii', kiä' mi olõ harinu' seto värehtidõga', meid panni' hõngu haardma näide suurõ' ja kimmä' puuiloistuisiga' värehti'. Näil oll nuid täütvärki värehtit pia õgal puol. Määne meistri-tüü! Nuid sai õks hüä hulga pildi pääle vöödõtus ja mõni mi seltskunnast pildist mõt-tõga' umalõ kodo midägi' sää-nestmuudu laskõ' tetä'.

Pühäpilte täüs kerik. Järgmätsest mi olõ jo hingematvalt ilosa kerkoh. Mitmõ' meist nime-täse' sood kotust reisi kõgõ erilitsõbast: Ieudi mäe pääl om väigokõnõ Neitsi Maar'alõ pühendet puinõ kerik. Kerik kest küllä, nii ku nä kõik säält ria pääl olli', kiäki' meist mõista-as uuta' midägi' nii liigahtavva ja miildejäävat. Veerest veereni', sainast sainani' täüs maalit vana kerik! Ja mi kõik istu säält tuu kõõ seeh, kotusõ aolugu om ümbretsõõri. Kerkost tull meele kõnõlõmma noorõp miis, kiä' eis' laul kerigukoorig. Tuu mehe ausa ja hüätahtlik olõk om miaki', mia jäi väiga' sel-gelt miilde.

Vähäbält sama terävält jäi' miilde ka' keriku vana' ja rik-kaligu' maalingu'/maalit pildi'. Tuu Neitsi Maaŕa kerik om 17. saandi edeotsast ja om üts Maramureši piirkunna vanõbit puitkerikit. Kiipõ otsing inter-netih tõi tiidmisõ tekkünü' aimdusõlõ, õt hoonõh om pant UNESCO üleilmaperändi nimistühe.

Lätt edesi järgmätseh leheh.

Tõlknü' Sarvõ Õio

MTÜ Seto Küük ettevalmstusõ' suvõst

Maikuu om MTÜ Seto Küük jaost olnu' teküs mitmidõ suvõuritüisi ettevalmstamisõl. 14. juunil kõrraldas XV Satserinna Sõirapäävä võistlusõ edimäist kõrda MTÜ Seto Küük. 10 võistlõija om hinnäst kirja pandnu', kiä' nakasõ' kotusõ-pääl sõira tegemä. Kõik, kiä' tulõva' sõirapääväle, saava' tuud uma silmäga' päält kaia'.

Hüä miil om üldä', õt võistlõjido sääh om kol' koolinuurt ja ka' Setomaa peremehe'. Võistlustullõ läävä' Kudre Käti, Palok Pilleriin, Plaado Maritte Arianne, Kruusamäe Sirje, Pär-tin Sirid, Tammets Merike, Sarja Urmas, Kudre Raul, Toomiste Lauri ja Pikalev Maikal. Ma usu, õt tulõ põnnõv sõira tegemisõ võistlus. Mi ooda päältkaejit võistlõjilõ üteh elämä.

Om olnu' edimäne Seto Kostipäävä kohvikidõ kokkosaminõ. 2025. aastagal om 22 kohvkut. Näide siäh om edimäist kõrda viis kohvkut: Pro-

menaad, Tshuna küük, Orava Jahimaja, Kaskede all... ja Luhamaa külälismajah om Läti esindüs, koh sookõrd om väläh Gulbene piirkund. Innitsist aestagist tutva' kohvigu' omma': Korraaks Garaazi Alla, Harrooro hämmätüs, Väikesaare, Umastõ tsäimaja, Linnusõbra Pesä, Inara Vanavalgõ Kohvitarõ, Iloline Kirsi Talo, Vanaema juures, Kirikumäe, Muuseumimoro piätüs, Piiriveereh, Mõtsaveere Jutuss, Rikka Ivvani man, Maagõkõsõ Maitse, Sibula Tsurra Kohvik, Vanaase aiaresto ja Obinizza Üülokaal.

Kostipäävä kohvikidõ kaart ja reklaamkujondus om viil tüüh ja tuud infot mi jaa järgmätseh leheh. Õgal juhul uutva' nii Satserinna Sõirapäävä kõrraldaja' ja osavõtja' ku ka' Seto Kostipäävä pernaase' ja peremehe' teid mi tegemisi kaema ja mi ooda küllä.

ROOSIMAA MARGERY
MTÜ Seto Küük tegevjuht

Kostipäävä plaanõ pidämise kuuholõkil. Roosimaa Margery pilt

„Tähejoromäng“ – mia soo sääne om?

Ainumas setokiilne tiaatre-tükk timahavadsõl Võromaa maatiaatrede pääväl Lasval. Ainumas tiaatre timahavadsõl Võromaa maatiaatrede pääväl, määne olõ-õs Võromaalt. Ainumas tiaatretükk, minkõ mängjä' olli' kõik sete rõivih.

Setokiilne tiaatre Veerna Vorkats Talinast käve tõist aastakka Võromaa maatiaatrede pääväl. Kaemalda tuu pääle, õt Setomaa vald om Võromaaga ütte küüdet, olõ-õs minevaastaga õi timahava üttegi tõist setokiilset tiaatret õi tükkü.

„Tähejoromäng“ omgi mäng, koh opatas selges seto keeleh pruugidu tähe' ni setokiilse' sõna', määndse' omma' parhillsõst seto keelest ar kaonu'. Inäbüs sõnnust saie' Võromaa tiaatrehuviliso' arvu, a nelä sõna tähendüst eesti keeleh mõistõta-as paku'. Tähti ja sõnnu opsi' katõssa inemist. Üts näütlejist – pillimiisi ja ul'taja Tormi Ando Temmo – oll' hakatusõst lõpõhtusõni püüne

pääl ja timäle anni' tiaatretarga' „Tähejoromängo“ kõõ pareba mängjä avvunimehtüse.

Tõösõki' mängjä' omma' inäbä vai vähäbä Setomaaga kõüdedü: Kriisi Tarmo, Külaotsa Anneli, Oja Ülle, Poolametsa Anti, Poolametsa Evelin, Toom-talu Ingrid, Tormi Piret.

„Tähejoromäng“ om hüä näüde, kuvvamuudu opada' mängeh ja hõste lihtsahe umma kiilt ja kultuuri nii noorõbilõ ku vanõbilõ, „sai ildaba lukõ' mõloraamadust.

Õigõ kühl, Veerna Vorkats om ummamuudu tiaatre, koh edimäde kotussõl pääl om seto kiil, mitä oppi' om kõõ parep tiaatrekunsti pite. Hõi, Setomaa kooli', kultuurimaja', raamadukogo', muuseumi', turismitarõ' jt, ku ti tahat ka nätä' setokiilset tükkü vannu seto sõnnuga ja üteh mängi' „Tähejoromängo“, sis pallõ tiidä' anda'!

TORMI PIRET
setokiilse tiaatre
Veerna Vorkats vedosnik

Tähejoromäng.

Kuusõ Janno pilt

Säitsmemäe talgo'

VALGU TOOMAS

Talosõ iistvidjä ja riigimõtsa luudusvaht

Maikuu edeotsah „Teeme ära“ talgopäivi aigu oll ka' Setomaal mitmit talossit. Üts nuist oll innidseh Petsere Lõunõlaagri Säitsmemägi. Umal aol oll Säitsmemäel uhkõ maamärk, minkõ tei' 7. jalaväerügemendi sõduri' uma väejao suvõlaagri tähistamisõst. Setomaa valal om kuuhtüüh Riigimõtsa Majandamisõ Keskusõga' kindla plaan Säitsmemägi laagri tegemisõ saandi aastagapääväst vahtsõst luvva'. Vahtsõlt Säitsmemäe kõrdategeminõ olõs nii mälestüsmärk innitsele laagrilõ ku ka' kaemisõst turismitiipäl Seto Külävüü.

Säitsmemägi om aastagakümnidõga' mõtsa kasunu' ja innidsest nummõr säitsmest olõ-õi inäp midägi' alalõ. No' jäl' saat kaia' ja nätä' Säitsme-

Talgotisõ.

Ilmeti Tiia pilt

mäke. Talosõpääväl oll päämäne tüü mäe kõrdategeminõ. Kukki' vällä oll hõigat, õt päiv nakas pääle kell kümme, a vir-

gõba' olli' jo varahappa plat-sih ja korsti'. Tüü läts ku joostõh ja hüä miil oll nätä', õt ku lühko aoga' sai mägi kõrda tet-

Obinitsa pensionäre selts 30

HÕRNAAARE

Panõ' tähele!

- 22. mail kell 12 peetäs Obinitsah pensionäride seltsi 30. aastapäivä.
- Alustus om Lauulimä kaldõh, Lauulimä kujo man. Edesi liigutas rongkäugih ja pilliga küläkeskustõ.

aamõdi maaha ni naas tegemä Obinitsa muuseumitarrõ, olle ka Obinitsa pensionäre seltsi üts alostajit ni hingi.

Timäl olle mitmit abilisi, üts, ketä ma kitä, olle timä miis Sil-laotsa Volli. Volli olle laudu ja pinke vidjä, naisi kokko ja lakja vidjä, foto- ni filmimiisi. Obinitsa pensionäre seltsi pikä-aolinõ esimiis – nii om kroonikah kiräh – om olnu Tammiku Maidi-Maria. Nigu mi kerkoh ütlet – Maria Kuldsuu. Alustusõ aigõ nimekirju perrä om liikmit olnu' 34–35 ja pia kõigist kül-list Obinitsa kandist. Mokornulk tävvelikult ja puol Üle-Pelska nulgast ka.

2000. aastaga 28. jaanuari nimekirä sää ma siiä' kõigilõ nätä': Maidi Tammik, Liidia Sillaots, Eva Nassar, Anne Külänurm, Maria Kukka, Anne Kõrkjas, Olga Toomik, Eevi Kat-tai, Aleksei Luga, Aleksei Liivapuu, Maria Kala, Anne Kuhi, Olga Aloveer, Emmi Tamm, Leida Kaasik, Kaise Lehes, Elli Tarro, Aino Horn, Valli Mehilane, Nikolai Mehilane, Nigul Karja, Meeta Vahermets, Ilmar Saaremets, Raili Riitsaar, Leida Saaremets, Silvi Valle, Albert Tarros, Eha Laanemaa, Helju Kuuse, Fedja Zaikov, Volli Sil-laots, Õie Lõhmus, Silvi Blum, Leida Mägist.

Kohe selts om kokko käunu

Koon' 2009. aastani käuti külä-kõrda Seto Seltsimajja, Obinitsa muuseumihe, keväjäd-sel aol muuseumi moro pääle, Obinitsa raamadukokko. Ku 2009. aastal Seto Seltsimaja läts remonti, Obinitsa kuul remon-diti küläkeskusõst, raamadu-

kogo tuudi ka küläkeskusõhe, sis saiõ pensionäri' uma tarõ-kõsõ Obinitsa küläkeskusõ edimäse kõrra pääle. Sinnä' säeti laudu, kappõ, saiõ külmäkapp ni kõõgnulgakõnõ. Suurõmba' lavva', kontserdi' ni pido' peetäs kõrval saalih. Ni ku rahvast tulõ 100 ümbre, sis oldas külä-keskusõ saalih.

Mitä om 30 aastaga tennü ja algatanu

Õgal kokkosaamisõl peetäs sünnüpäivi ni ku kiäki om uinunu, sis mälehtädäs hingi. Õgal kokkosaamisõl om lavva' laaditõt, suurõmb jago rahva hindä puult, ku om valla vai projektitukõ, sis ka säält om api. Kuulsa ja oodõt om Liina-mäe Eevi uma väiga hüä muna-koogiga. Kõgõ lauldas, kiäki mäng pilli, ku oldas võrksamba', sis ka tandsitas. Tandsorühm ja lauluriühm om pia kõgõ olõmah olnu.

Oldas kõva' tiatrihkäuja', kas sis miual tiatritükke kaemah vai kõgõ ummi truppõ kaemah. Olõ kaenu, õt Obinitsa tiatrih, om tuu sis galeriuh vai tiatriküü-nih, om esietendüsel edimene rida Obinitsa pensionäri'. Kuul-sal „Taarka“ etendüsel üts jago olli' ka näütteleja'.

Pia 25 aastakka om läbi käutu Rannu rahvaga, om kõrraldõt küläkäukõ üteh esinemistõga Randu ni Rannu rahva koõtmah käumisi üteh laulu, pillimängu, tandsuga Obinitsa. Obinitsa ja Setomaa rahvas om tuuläbi ääl Tartomaal väiga tiidä' ja hinnat.

Sagõhõhe om kutsut kõnõ-lõjit Obinitsast, inne Meremäe vallast, no' Setomaa vallast. Pallõ om käunu' poliidigategiijt, kõvva inne valimisi, veidembä pääle valimisi. Poliidi-gamehe' ja -naase' omma' õks tuginu' ka pensionäre seltsi tegemisi.

Vasta om võet kõiki Eesti Vabariigi presidente – kas Obinitsa muuseumi man, Obinitsa küläkeskusõh vai sis Obinitsa kerkoh vai sis Sillaotsa Liidi man kotoh. Kavvõmbist

tüs. Uma pillimänguga' and tüüle huugu mano Vabariigi Pillimiis Valgu Toomas. Tüütegiijt oll kohki' paarkümmend. Kõrvotsidõ tei' tüüd külärahvas, vallaamõdnigu', kaitsõliitlasõ' ja riigimõtsa tüütäjä'.

Päält tüü tegemist süüdi Lõunõlaagri tulõtegemiskotusõh ütidselt ruuga ja arotõdi järg-mätsi plaanõ. Tull hüä mõtõh, õt töösõl keväjäl, ku ehitüstüü' omma' jo ar' tett, sis võisi' kõik huviliso' saia' võimalusõ uma kotost viiä' üte kivi nummõr säitsme tegemisõ jaost.

Aitumma kõigilõ, kiä' talgohe tullit'!

Ma hõika kõiki huvilisi jo sool suvõl minemä kaema innist Petsere Lõunõlaagrit! Tuu om illos kotus, midä tasos kaia'. Paisjärve kaldõ pääl om tulõasõ ja paarikilomeetrilitsõl matka-raal saat tundmisõ innidsest elost Petsere lõunõlaagrih.

Tõlknu' Sarvõ Õio

om kokko saadu Rootsi edimäse suursaadikuga Eestih ni 2007. aastal Hiina suursaadikuga üteh lavvah istutu Seto Seltsimajah.

Obinitsa pensionäri' omma' miilde tulõtanu' Eesti-aolisi laula, noid eis' laulnu' umah seltsih ni laulnu' noid ka kontserdel.

Mu jaost kõkõ suurõmb Obinitsa pensionäre seltsi algatus om olnu Eesti Vabariigi aastapäävä pidäminõ Obinitsah – kas sis Obinitsa koolimajah, Seto Seltsimajah vai sis parhillsõh Obinitsa küläkeskusõh. Sääl om laultu, tandsitu nii ütsindä, Rannu rahvaga, Obinitsa kooli ja latsiaia lat-siga. Tammiku Maidi mõtõh olle pitä' Eesti Vabariigi aastapäivä nii nigu Tallinnah, üteh Setomaa ülembootska vai sis sootska ni nuursootska vasta-võtuna. Parhillsatsõst om sinnä' mano tulnu Blumi Priidu alostõt Eesti Vabariigi paraat Obinitsah, mis tuu kokko inämbä ku 100 inemist ni tennü Obinitsa kuulsast terveh Eestih ni üle ilma.

Kristosõ-ialinõ Obinitsa pensionäre selts

Om üteld, õt säitsmendäst koon' 26 aastani oldas lats vai nuur ni opatas hinnäst ni ilma tundma. Kristosõ igä tähendäs, õt oldas valmi' elost ni ka tõisilõ andmisõst. Obinitsa pensionäre seltsi parhillsatsõ' juhi' omma' Inge Peterson, Maimu Višnakov, Helgi Metsik, Guuri Piholaan, kiä' võtva' iist kõrraldamisi, tarvidusõl rahho küsumisi, aastapäivi pidämisi, tiatrihe käumisi, tõisi seltse mano käumisi, ekskursioonõ kõrraldamisi.

Pensionäre seltsil om ka uma latsiaia ja eelkooli rühm, koh valmstadas ette tulõvaisi täüslükmit. Olõ ka tuu tii läbi käunu ni ütlet, õt nii rõõmsat rahvast, nii teovalms rahvast ni hüvvi laudu olõ-i ma nännü.

Pallõ aastit Obinitsa pensionäre seltsilõ ni hüvvi vaht-sit liikmit!

Pilli Tõnis – seto juuriga' filmitegijä

Määne om sul läbisaaminõ seto keelega' ja kas sa olõt jo' pannu' vai plaanit seto kiilt umma loominguhe sisse panda'?

Ku ma perüs aus olõ, sis ma kül' tiia, õt ma olõ seto, a kõnõlõmist ma olõ-õi viil ar' opnu'. Tuu om välläkutsõh edespidit-ses aos. A ku mul om vaia, sis mul omma' seto keele ja kultuurinõvvoandja' imä ja sõsar – õt ku mul pias tulõma mõtõh, koh om vaia seto kiilt, sis ma tiia, õt kost pääle naada'.

Mille sa naksit filmitegijäst?

Õkva välginoolõga' ma päähä saa-as. Mul oll jo väikost pääle suur tahtminõ jutta kõnõlda', olgu' sis lühkokõisi jutta kirotõh, nalapilte joonstõh vai ummi sõbrolõ nättüt sündmüisi kõnõldõh. Mäntselgi' aol sai tettüs ka' mitmit nalavi-deosit sõpru siäh. A gümnaasiumi peräotsah ma naksi hinnäst kurssi viimä, midä korgkooli' viil pakku' saava'. Mullõ väiga' miildü filme kaia' ja tuu-peräst vaest paistugi' BFM ku kõgõ loogilitsõp edesimine. Ma kõrraga' päält gümnaasiumi sinnä' sisse saa-as, ma tei aetagakõsõ tüüd, aetaga aotiins-tüst ja aetaga EKAh, sis lätsi filmikunsti opma.

Määne su hindä tett filmest om sullõ hindäle kõgõ isikligup?

Kindlahe „Fränk“. Tuu om päämätselt mu hindä kasumisõ aost kodoliinah Kehrah, a õga filmitegijä pand õkka umma filmi midägi' hindäst.

Kas sul om plaanid mõnt umma filmi üles võtta' Setomaal?

Ma usu, õt ku mõnõ luu mõtõh minnu Setomaalõ vii, sis kindlahe. Parhilla' olõ-õi mul tüüh ütteri' stsenaariumi, mia sääal usutavalt võisi' olla'. A

Pilli Tõnis üteh imä Toomesaare Ainoga' Verskah. Eräkogo pilt

ma olõ viil väigagi' nuur filmitegijä, nii õt kindlahe järgmäit-sihe aetagakümnidõhe mahas mitmit erinevvi mõttit.

Ku sagõhõhe sa juhtut Setomaalõ?

Ma proomi õks perrega' õgal aetagal päätnitsapääväl kavvu'. Mu imä Toomesaare Aino ja sõsar Triin käävä' sääal kindlahe sagõhõppa ku ma'. Perreh om mõtõld mõttit Setomaalõ ka' kinnistü osta'. Ku tuu

pias juhtumma, sis ma täks saa sinnä' sagõhõppa.

Kas sa näet filmikunsti võimalust seto kultuuri tutvusta' vai alalõ hoita'?

Umal moodul vaest eiski' või säänestmuudu üldä', õt Eesti filmikunsti üts tähtsä alopunkt ommõgi' Setomaal läbi Johan-nes Pääsukese puult ülesvõõdõt pildikeisi. Ka' seto taustaga' filmitegijit om eishindäst mitmit. „Veere pääl“, „Taarka“ ja ilda-

aigu tett „Läinud on jäänud“ om hüä näudeh, kuvvamuudu läbi aigu om seto kultuuri filmilindile võõdõt. Nii õt ma õks näe võimalust. Filmi abiga' saa kõkkõ alalõ hoita'. Eisasi, kas kiäki' kõiki nuid „konserve“ tulõviguh ka' vallasõ tege vai mia nuist peräst ülesvõõtmist saa. Nii õt ma pia hindä tüüh tähtsäs, õt mul olõs kindlahe tukõv lugu; midägi', midä üldä'.

Määnest nõvvo sa annasi' noorilõ Setomaalt, kiä' tahtva' filmindusõga' tegeldä'?

Säänest nõvvo nigu ma annasi' ütskõik mäntsele noorolõ – kae' hulga filme läbi ja naka' kostkiilt pääle. Tii' uma edimäne film, peräst tööõn, kolmas. Lihtsahe tii' ja opi' tuu joosul. A kae', õt sul olõs õga filmiga' ka' midägi' üldä'. Filmi tegemisõ jaost pia-ai kindlahe pallõ rahha olõma õga ka' filmi-haridust. Tõtõ – nuu' asä' avitasõ', a tuu olõ-õi reegli. Viimädsest aost om hulga hüvvi näütit nuist, kiä' eis' naksi' tegemä ja omma' kavvõndõhe joudnu'.

Ku sa saasi' filmi' üte luu Setomaalt, mia tuu olõs?

Ma ütlesi' säänestmuudu, õt ku kinkõlgi' om Setomaaga', nuidõ inõmisiga' ja olõkidõga' hingel väiga' hüä lugu, sis angu' tuust tiidä', juhatagu' minnu huvtaividõ ratu pääle. Lubaduisi ma anna-ai. Ku ma nuidõ pak-misi ja võimaluisi siäst lövvä tuu hõbõhõtsõ mängufilmi idee, sis ma olõ asä jaost vallasõ.

Määne om su unistuisi filmiprojekt?

„Fränk“ oll õks väigagi' unistuisi filmiprojekt. Ma sai jutusta' hüvvä luku ja ma sai tuud tetä' üteh sõpruga'. No' ku „Fränk“ om tett, tulõ vaht-sõst naada' unistamma.

Küüsse **BERGI EMILIA**

FUFF 2025 tuu vällämaa filmitegijä' Setomaalõ

CSÜLLOGI EDINA

Suvi 2025 tuu jälki' kokko filmisõbra' ja kultuurihuvilisõ' Uusvada küllä, koh om järe-kõrdnõ soomõ-ugri filmifesti-val (FUFF). Sool kõrral om festi-val innitsist viilgi' rikkaliguba programmiga' – om lühkokõisi filme, dokumentaalõ ja ka' animatsioono soomõ-ugri rahvidõ loomingust ja näide kultuurist. Hüä miil om tuust, õt sool kõrral om programmih hulga seto kultuuri tutvustavvi filme ja näüdätäs ka' tõisi põlitsit rahvit üle ilma.

Festivalil om sool kõrral täht-säl kotusõl „48-tunnidsõ filmitegemisõ“ tüütärõ, mia kuts kokko režissööre ja filmitegi-jit üle ilma osa võtma unikaal-sõh eksperimentaalfilme luu-misõ tüütärõh. Sääal om võima-lus pruumi' vahtsidõ mõttidõ ja tehnikaga' tuvva' ekrani-lõ soomõ-ugri teemasit ja kiili läbi erinevidõ žanridõ.

Sool aetagal om pää-mäne rõhk seto keelel, selle õt 48-tunnidsõ eksperimentaal-filmi tüütärõ joosul saavaki' valmist vahtsõ' setokeelidse' lühko' filmi'!

Festivali külälisi siäh om ka' tunnustõt režissöör Pihõ Mare, kiä' jaga ummi kogõ-muisi ja tegemisi seto kultuur-rist. Timä osavõtminõ and festi-valilõ viilgi' väärtüst ja võimaldas publikul sügävabäl minnä' seto kultuuri sisse.

FUFF 2025 pakk mitmõ-harolist kõrvalprogrammi. Huvilisõ' saava' olla' „Pesätege-misõ“ tüütärõh, koh Triin Pruuli iistvõõtmisõl uuritas ütehkuuh luuduslikõ materjaalõ abiga' kintüse ja turvalisusõ teemat. Ja saat olla' ka' „Sotsiaalsõh Tsiir-kusõh“, mia tutvustas tsirkusõ-kunsti ku vahendit hindä arõn-gus ja kogokunna luumisõs.

„Visandi“ tüütärõh om või-malus kultuuri ja luudusõ kõüdüssit sügävabäl löüdä' läbi visandamisõ. Loomingu-lisi teie otsjilõ pakk „Luuu-kirotamisõ“ tüütärõ Helen Maandi juhendamisõl võima-lusõ avasta' hindä seeh vahtsit kirotamisvõimaluisi ja löüdä' hindä ainulinõ heli.

„Cultural Cinema Collective Workshop“ Leedust vii kaeja' rändämmä läbi ilma filmi-kunsti, tutvustõh veidõtiidä' kultuurõ filme ja sääal arotõdas nuidõ tähendüisi. Pääle kõõ saa hüvvämiilt tunda' Urmi Evelini näütüse kaemisõst „50 hUrma-vat hetke Setomaale“, mia tuu vällä Setomaa kultuuri ilo läbi kunstnigu loomingu.

FUFF 2025 om pallõ inäp ku lihtsa filmifestival – tuu om kokkosaamiskotus, koh mitmõ' kultuuri' saava' kokko, jagava' ummi jutta ja loova' vahtsit kõüdüssit. Ti kõik olõt oodõt soo kõõ seeh olõma, õt sood kõkkõ tunda' saia'! Kuu-päävä' 20.–22. juuni, Uusvada Kultuurikülä.

Tõlknu' Sarvõ Õiõ

CSüllogi Edina.

Eräkogo pilt

Juripäiv Saarõpeedi rahvamajah

Pühapääväl, 4. mail saie' kokko Viljandimaa seto' jo kuvvõndat kõrda, õt pidäädä' juripäivä Saa-rõpeedi rahvamajah.

Rahvast muudku tull' ja tull' nii lähkost ku kavvõmbast. Ku mi Põlvast väikobussiga kohalõ joudsõ, olle' parkimiskoha' jo täüs.

Kokkosaaminõ tege rõõmu. Kalstusõ' umatsidõ ja tutvividõga. Pildistaja – Viljandi valla kul-turnik oll' kohe platsih. Kõkö-päält uma nimi paprõ pääle kirja. Saalih oll' lavvakõsõ' laa-ditõdu – küll sõira, suidsulihaliivva', piirakit – kõkkõ hüvvä, nii soolast ku makõt.

Sookõrd oll' säetü saina-vaipu näütüs, välläummõldu mulineelanguga ilosa' saina-vaiba'. Ka umal aol tetti ilosat näputüüd.

Pidolõ oll' küllä kutstu 2024. aasta vabariigi pillimehe Valgu Toomasõ perreansambli Ned-säja küläst. Ka Põlvast seto laulumehe' Velõ'. Kutstu olle Setomaa ülembsootska ja Seto

Kongressi Vanõmbidõ Kogo päävanõmb Rahasepä Rainer.

Alostusõst laulti Seto hümn. Pidolisi tervüt Viljandimaa setodõ vedosnik Malõh Heli. Timä kõnõli juripääväst, midä tetti. Mainsõ, õt juripäivä pee-täs kõõ Verskah 6. mail. SKVK päävanõmb Rahasepä Rainer tervüt pidolisi ja kõnõli lõu-naeesti kiili – võro, seto, mulgi,

Pido Saarõpeedil.

Rahasepä Raineri pilt

tarto piirkunna kiili hoitmisõst. Ka tuust, õt 22. aprillil käve esindüs riigikogoh ja and' üle petitsiooni 1132 toetusallki-räga riigikogo esimehele Hus-sar Laurilõ. Petitsioon oll' rah-vaalgatus, uma kae panni' ala nuu', kedä pututas piirkonna-keele ellojääminõ.

Hüä meeleolu teküt perrean-sambli pillimäng ja laul. Too-

mas ja Meel tutvusti' hinnäst, pereht, latsi ja kost omma' peri.

Toomas kõnõli, kuis timä om kõüdet Saarõpeedi kan-diga. Timä vanaesä, vanaimä elli' Saarõpeedilt viis versta edesi küläh. Kuis õga suvi olle vanavanõmbidõ man, käve jalgrattaga poodi man leevä peräh. Meel kõnõli, õt nä mõlõmba' omma' peri lii-nast, a tahtsõ' soeta' uma kodo Setomaalõ. Nedsäja küläh eläse' 20 aastakka ja sama pallõ aigo omma' ka abieloh. Perreh kasus nelli latsõkõist, omma' muusi-kat opnu'. Meel kõrraldas seto leelolaagrit.

Põlva seto laulumehe' Velõ' vōti' laulu üles, laulsõ' mito laulu. Rahvalõ miildü laul „Pirko läste Petserihe“.

Lõunaag käeh, paras aig oll' kõttu kinnitädä'. Lavvapäält saie võtta' hinele meeleperäst pidosüüki, kuum kohv ja morss oll' jo lavva pääl. Määne sis seto pido ilma handсата? Topka käve mitmit kõrdu tsõõri pääl. Heli

om väiga hoolas, õga kõrd om telnü ilosa suurõ maitsva tordi. Vahapääl kõnõldi umavaihlõ, kuis muidõ, koh õks seto' kokko saava' ku pidol.

Pido läts edesi pillimängu ja lauluga. Tandsiti seto tandsõ, kargust. A mullõ miildüs ja om väiga hüä, õt noorõ' perre' võtva' uma' latsõkõsõ' üteh. Ima-esä tandsõ' üteh latsõkõi-siga. Ja nii saagi seto kultuuri kanda' ja edesi anda' põlvõst põlvõ.

Leelokuur Hõpõhelü laul' mito leelolaulu. Ka Põlva lau-lumehe' võtiva' laulu üles ja mano astsõva' ka Valgu pereh ja Rainer. Punt saie peris väkev ja laulu' kõlasi'. Valgu perre vanõmb poig võtt ka üte laulu iist, oll' opnu leelolaagrih.

Heli tõie osalõjatõ nimekirä saali. Pallõl' Toomasõl üldä' kats nummõrt ja nuu' saiva' Helilt kingtüse. Viljandi valla külälinõ kinkse Helilõ ja Rai-nerilõ ilosa raamidu pildi.

Viljandimaa setodõ kimmäs

vedosnik Malõh Heli om tõisit-sõlt pühendünü seto kultuuri, keele alalõ hoitmisõlõ. Selle õt kats kõrda aastagah – keväja ja sügüse kõrraldas kokkosaamisi. Mul ka hüä miil, õt meil laabus kuuhtüü. Heli om ütelnü mullõ, õt kohaligu' seto kultuuri huvi-lisõ' omma' väiga tenoligu', õt seto' mõistva' hoita' ja edesi kanda'-anda' umma kultuuri.

Aiteh sullõ, Helikõ, ja su ülälē, kõõlõ su perrele, õga sis ilma perre toetusõlda olõ-i kerge kõrraldada' pito nii suurõjoo-nõlitsõlt. Aitumma su ülälē, kiä saat meid alati kodotiile üteh pantu kostiga.

Tuhat-tuhat teno anna sullõ, Mirka Ille – Saarõpeedi rahva-maja juhataja, ja su abilisilõ. Olkõ' ti tuhandõst terve'! Järgmitsõ kõrrani sügüse. Näemi!

Pidolõ pand' täpi Viktori iistvõõtmisõl laul „Tahtu-i kuigi kodo minnä“.

RAHASEPÄ MARIA
Põlva Seto Seltsi asutaja

Santminõ, linotaminõ ja andõ korjaminõ

NASSARI ELVI

Õga vald pidi uma' sandi' süütmä

Vanasõna ütes, õt sandikepi, kerjäkoti ja vangileevä vasta olõ-õi siihilmah kiäki kaitstu'. Kerjāminõ, vai nigu vanast ülti kah korjaminõ, om ilmah olnu' õgal puul ja õgal aol.

1866. aastal võeti Eestih vasta vallasäädüs, minkõ perrä pidi õga vald ummi vaestõ iist huult kandma. Talupidäjit peeti jõukambast rahvast ja tuu peräst oll' näile pant säädüs vigastõ vai vaestõ iist huult kanda'. Nimä' pidi' vallasantõ hindi poolõ kostilõ võtma, tõonõkõrd aastah kogoni mito vuuri. Kua pere-miis oll' kehverbäl elojärel ja pereh suur, sis tuul õks oll' rassõ vil kah võorast inemist ravida'. Säändseh taloh pidi sant lepmä kõhna söögiga. Koh ollgi jõvvu-litsõmb pereh, sis sääl kah veiga ihnata-as vallasandilõ parembat süüki anda'. Harvakutti anti mõnõh taloh hädälistõlõ kah parembahe süvvä'.

Vanast olla' olnu' ahosuu lähkoh üts lapik kivi (koldekivi), midä kutstigi sandikivi. Sääl sis sandikõnõ istõ, selle õt oll' võidunu rõvih, mõnõl kah täütänü. Ku sant vil joud' umal jalal väläh kävvü', oll' hüä, a oll' ka sääntsit kudapoolitsit, kinkõ kussõrm inämb hõste pia-as. Halv lõhn läts tarõ poolõlõ ni tiidäki olli' inemisõ' pahanu', a midägi olõ-s tetä', tull' kuigi ar' kannahda'. Valla puult õks anti vaestõlõ vahel kah mää-nest abirahha.

Mõnõh paigah lasi' pääle-nakkaja' vallavanõmba' ehtä' kohegi mõtsaviirde ka vaestõ-maja. Viländimaalt Kolga-Jaani kihlkunnast om Kaavere vaestõmaja kotsilõ ant üts seletüs. Vaestõmaja oll' ehtet 1886. aastal. Sinnä' mahtu ar' 10-12 inemist. Majah oll' kats tarrõ, edimäne puul oll' katõ aknaga ja sääl oll' polota' (lavatsi'), koh istuti, süüdi ni maati. Tarõh tagapuul, tabaluku takah oll' tõonõ tarõ, koh hoiõti märätsejit santõ. Tuud tarrõ kütetä-äs, oll' külm ja pümme, õnnõ lae all oll' väigokõnõ akõn. Suurõ tarõ kõrvall oll' tarõkõnõ, kohe panti elämä puhtampi inemiisi. Suurõh tarõh oll' ahi ja oll' kah pliit ruuva kiitmisõst, valla puult oll' kõrraldõt ka söögikiitjā. Söogi-

kraami hoitmisõst oll' väigo-kõnõ hoiupaik-lado, minkõ kõrvall abaramb seenine, koh vahel hoiõti kirstu seeh kooni' hauda kandmisõni ar'koolnuid hoolõalotsit. Eläminõ oll' vaestõ-majah kehvakene, a paremp õks ku külli pite talost tallo kõrda käüminõ.

Puhadelnāmaja'

Määndse' oll' Setomaal vaestõ vallasantõ elämisõ', tuust olõ-õi veiga tiidä', a arvada õks säändsesama' nigu muialgi. Ku jäi maaha määne vaenõlats, vai kiäki veiga tõbinõ, kiä jõvva-as inämb kävvügi', sis toolõ anti kandorast (vallamajast) õks määnest api. Niisamatõ panti timä kah kõrdapite mõnõ talo poolõ, peremehele sis kandor mass' pidämisõ iist. Puhadelnāmaja' oll' kah olõmah. Sääl elli' elähünü' jumalapal-lõja', kiä' käve' kerigu ristikäugel üteh. Tuust viimästest om vinne keelest tulnu' seto kiilde kah puhadelnä.

Kirsi Ello kirjapanõkidõ perrä om tiidä', õt vanast olnu' rik-kamba' mehe', kiä' lasi' säändse' puhadelnä' ehtä', koh sis näide hinge iist pallõldi. Olõvat olnu' nuu' Taeluvah, kerigu man olnu' tsaariaol kogoni mito maia. Inämbüiste ehtedigi puhdelnä-maja' kerigo mano vai matusõaia viirde. Kerigu-valtsus kai perrä, ketä sinnä' võtta'. Inämbüiste saiõ' sääl küleasõmõ nuu', kinkõl hindäl midägi hinge takah olõ-õs, ja võeti õks nuid, kiä' õks jõudsõ' eis' vil ummil jalol väläh asäl kävvü'. Üle säitsme hädälistõ vasta õs võeta'.

Üte' puhadelnä' oll' naisilõ, tõõsõ' poisalõ. Säädüs oll' pant näile sääne, õt tohi-is inämb pallõ väläh talost tallo korjamah kävvü'. Sis, ku kedä matõti vai ku oll' hingemälehtüse päävä', viidi nuilõ armõtõkõis-tõlõ õks söögikraami ja nimä' sis palssi ka tuuja karonukõisi iist. Nuu', kiä' puhadelnähõ mahu-us, käve' niisama külli pite korjamah (kerjamas), kohe sis õnnõ üumajalõ sai.

Mullõ om kõnõlnu üts Ruuda külä võrokõnõ, õt eestiaooll' üts paabakõnõ Vilo küläst, Vilo-Ifo, kiä selet' nii: Mul om kodo kuusõ all, tarõ tammõ lehe all. Ifo oll' pümme ja ku' ar' essü, sis vilist, sis juhatõdi jal tii pääle.

Santmah vai korjamah käüminõ

Santmah vai korjamah käve' vanast kah inemisõ', kiä' oll' palanu' vai kinkil oll' kodo olõmah, a kinkidõ elojärg oll' kehvakene (nuist tulõ tagapuul). Kiä jäi nii vaesõst, õt kohki inämb ellä' olõ-õs, nakaš käümä maad pite siia-sinnä' koratõh – kiä and', a kiä anna-as midägi – oll' ka võhlõ inemiisi. A muud õks oll' vanast sääne, õt sandilõ anti õks süvvä' ja võeti üumajalõ kah, vanal aol oll' inemisõ' sügävalt uskligu', kõnõli', õt ka Essukõnõ eis' olõvat käünü' maad pite korjamah. Kuah küläh oll' praasnigu' ni risti' lätsi' kerikide mano vai oll' matussidõ pääl hingeülendämise päiv, sis säält õks anti korjajilõ pallõ söögikraami. Tõonõkõrd jõvva-as kõkkõ arki viia'. Suuri pühhi aigu oll' matussidõ man tiiveereh santõ viländ istmah, kõigilõ õks midägi kotti vai karssinahe poodõti. Usuti kah tuud, õt sooh ilmah antu' andõ' saa kadonu sugulanõ tõõsõh ilmah tagasi. Sandi' palssi' pääle andõ saamist kadonu hinge iist.

Suuril pühil maastõra man

Santõ käve Setomaal suurõ pargiga õga kerigu mano, ka Petseri maastõrahe. Veiga pallõ käve korjajit suuril pühil tsaariaol ja eestiaooll' Nii kirotõdi aoleheh Vaba Maa 1935. aasta 24. aprilli numbrih nii: *Pühade puhul koondus kogu Setumaa tähelepanu kloostri-le. Siia olid kogunenud selleks puhuks kõik Setumaa kerjused, vigased, tõbised, aga ka terved. Oli neid saabunud mujaltki maakondadest. Petserlane pole suurte pühade puhul kitsi.*

Arvada mälehtäse' kõik Petserih maafapääväl käünü' seto inemisõ', määndseh suurõh summah oll' maafapäävä õgasugu vigalitsi ja hädälisti kloostri müürü veereh. 1959. aastal, ku maastõra iistsaisjast sai arhimandriit Alipi (Alipius, aamõtih 1959–1975), nakaš tä maastõrat veiga kõrda tegemä. Kõrrald' nii, sandi' tohi-s kloostrih kerkidõ iih inämb istu' ja korada', lubat oll' almust pal-lõlda' õnnõ päävärehti man inne tiidä' ant kotussih. Elähünü' jumalapallõja-munga', kiä' suta-as vai taha-as midägi tetä', näütüsest iistpalvit pitä' vai kündlit müvvä', saat' Alipi minemä – mingu' elähünü inemistõ majja, miä oll' riigi puult. Santõ-korjajit käü maastõrah parhillatsõlgi aol.

Sandi' jaanipääväl pühä kivi man

Pallõ santõ tull' joba ammutisõst aost kokko jaanipääväl Miikse jaanikivi mano. Eestiaooll' sääl vil alalõ tsässonakõnõ, koh palvit peeti ja kohe söögikraami tuudi. Jaanikivi man, midä peeti pühäst kivist (Pühä Jaan olõvat sääl jalgu puhanu), käüti hinnäst arstmah ja Jaaniujah viiga kastmah. Kivi pääle jäteti andõ, minkõ sandi' sis peräst hindilõ

korssi'. Tuu iist palssi' nimä' andõ andjidõ tervüse vai kadonudõ hinge iist.

Eestiaooll' om üts Tallinna aokirānik tuud kirivāt pilti lugõjalõ edesi andnu nii (Nool, 15. juuli 1933): *Püha Jaanikivi on okupeerinud kerjused. Neid on siin igasuguseid. Paistab silma palja pääläega vanamees, kelle vasakpoolse silma kohal särab kanamunasuurune kasvaja. On ka jalutuid, pimedaid. /.../ Igaihe ees seisab avatud anum. Setunaised tulevad ja jagavad oma lemmiksantidele samuti kohupiima. Harva ka sendikese raha. Seejuures püüab igaiüks ette sirutada oma anumad. Kisa, kisklemist ja nääklemist on laialt, nii setu kui ka vene keeles. Kõik sarnaneb tublisti nälgunud poegade varesesepesale. Vahepeäl rahuneb see seltskond pisut ja siis on kuulda vaid palvetajate pobisemist.*

Linotamisõst Setomaal

Johtu eloh tuudki, õt inemisõl palli ar' kodo, hädäü ar' tarõ, vili ni eläjä'. Palanuilõ anti õks api, viidi kraami ni puid. Kandorast anti määnegi papõr-lubatäht tuu kotsilõ, õt ineminõ om suurõ kahõ saanu, ja sis sai tuuga kavvõmbahki kävvü' api otõmah. Olõ-õs ka piätüst (kohustust) avta', a avtajit siski löüdü. Hobõsõga käüti küläst küllä kõik talo' läbi, korati söögikraami. Anti niisama, vasta küüsütä-äs midägi ja palanult inemisõlt midägi veiga vasta oodõtaki-is. Ku talo ar' palli, oll' vaia kost tõõsõst küläst vahtsõnõ osta', sis löih-kõmba' inemisõ' töiõ' palanu perrehe tarõpalgi' ar' kodogi. Koolioppaja Lumiste Leho Jatsmani küläst selet, õt palanuilõ anti sälärõivit, siimnevilja, ka mõni vähämb kodoelläi, porsas vai tsilekene.

Santmah vai korjamah käüdü-äs õnnõ tulikahjo pääle, käüti ka vaesusõ peräst, nigu inestä kiroti. Kinkõ elojärg oll' kehvakene, inemistõ vai eläjidõ süük nakaš otsa saama, sõit' kah kavvõmbahe korjama. Tiidä' om, õt pääle söögikraami korati ka hainu vai olõkubosit katusõtegemisõ jaost. Säändsel korjamisõl tull' õks midägi vasta pakku' ja tuud kommõt kutsti vana nimega linotaminõ. Sõna tulõ tuust, õt vanast käüti hindile inämbüste linno otõmah – rõivast oll' vaja sälgä veef õgalõutele. Tartomaalt Rannu kandist om seletet, õt linotamisõl pidi viin üteh olõma, selle õt katõ palja käega korjamah käüminõ olõ-s linotaminõ, oll' niisama santminõ.

Linotaja' anni' kraami iist vasta umatet olt, viina vai tubakõt. Kivisaarõ Mihal Suurõ-Rõnsa küläst om 1939. aastal rahvamuuseumilõ kirotanu, õt harvakutti olõvat sääl sääne kommõ' eiski vil alalõ. Korjamah käve' säälkandih vaesõ' inemisõ', nuu', kinkõl pallõ latsi vai kehvä' põllumaa' vai maad olõki-is. Oll' säändsit kah, kiä' sutaki-is maad arida'. Linotaja' veie' pääväga korat kraami säläga kodo, talvõl riike-sega. Korjajidõl oll' üteh liitri-

Sant maastõrah andõ korjamah. Tallinna Liinamuusõumi kogo pilt

Sandi' Verska kerigu müürü veereh. 1913. ERMi kogo pilt

jago liikvat, tõonõkõrd jal viina. Külāinemisõ' anni' sis vaesõlõ kausitävve jauhaha vai kukkipallõ lihha. Korjamah käüti küläst küläst selet, õt palanuilõ ka niisama api, pia-as midägi vasta pakma.

Petsermägi Sass Sabelina küläst om seletānõ, õt linotamah käüti säälpuul talvõl. Vaesõmba' tsura' tull' hobõsõga, pakõ' viina, kiä vaesõmp, pakko kodoolt. Liivaste Miko Podmotsa küläst selet, õt linotamah käüti ka jalaga väigokõsõ riikõsõga, pakmisõst oll' üteh viin vai liikva. Vasta anti talost söögikraami. Vahel käve rikkamb rahvas kah, sis ku külbmisõ aigu määne asi otsa sai. Sis saadõti vanõmp naane hobõsõ ja viinaga kardõhkidõ, ua vai herne-siimne perrä.

Tammeorg Petra Vilo vallast selet, õt säälkandih käve' linotaja' hobõsõga vai jalaga kevājā, sügüse vai talvõl. Linotaja' pakõ' olt, viina vai liikvat (liikvat taheti vil kõkõ parembahe) ni tubakõt. Vasta saiõ tuud, midä nä küüsse' – linno, vilja vai midä muud. Käüti õks hädäga – ku oll' johtunu tulõkahõ, vilähukatus vai oll' mõni elläi ar lõpnu'. Inämbüiste käüti sugulastõ, suurõ hädäga ka võõridõ puul.

Mõrsja andõ korjaminõ

Oll' vil üts tõistmuudu korjaminõ, sis ku mõrsja käve andõ korjamah. Liivaste Natalia (Nati?) Saarepää küläst

om 1939. aastal tuust ka tiidmist andnu'. Mõrsja läts puul-pühä hummogu tõistõ tütri-kõga, podruskidõga, kedä oll' kokko nelli, külä pääle. Kõik nä oll' ilosahe rõvihõ ehidü. Käüti tsässonah ja sis naati talost tallo käümä. Mõrsjal oll' üteh võet viin, präänkit vai karameelkit. Tuud sis pakuti külārahvalõ. Vasta anti võid, kindit, harvakutti ka linkit vai hammit. Kõik tuu korat kraam läts peräst pridanast. Säānest võõrilt saajaandõ korjamist oll' olnu Setomaal mõnõh kotusõh vil kah eestiao lõpuh.

Perästpoolõ jäi mõrsjidõl sääne külä päält korjaminõ maaha, käüti andõ korjamah õnnõ sugulaistõ man ja korjamist tetti üteh saaju kutsmisõga. Mõrsja ja podruski' – tuud kambakõist kutsti ütidsõ nimega „ mõrsja“ – sõidi' hobõsõga kavvõndõhe. Hobõsõajajast oll' inämbüiste mõrsja tädipoig vai kiä lähemb nuur sugulanõ. Ku mõrsja sõidi', tull' tõisil anda' näile tiid. Sugulaistõ man oll' küllä korjunu ka külārahvast, õks mõrsjat kaema. Kutsminõ käve kumardamisõga, vasta anni' sugulasõ' andõ, naase' käsitiüd, mehe' rahha. Mõrsjit kaema tulnu külārahvas kaie päält ja kinkõlõ mõrsja kumard' ja laul', and' vasta rahha.

Šoo kirātüü kokkosäädmisõl om abist olnu' Eesti Rahva Muuseumi ja Eesti Rahvaluulõ Arhiivi andmõ' ni umaolitsõh aokirāndüseh ilmunu' jutu'.

Lehte tegevä':

Toimõtaja Kauksi Ülle, tel 5656 9079, e-post: kauksiyllle@gmail.com
Toimõtaja (lisaleht Vahtsõt Vallah) Järvellilli Rein, tel 504 6423, e-post: rein.jarvellill@setomaa.ee

Keeletoimõtaja Palmi Silvi

Seto keele tõlkja Sarvõ Õiõ

Külesäädmine Lööpri Priit

Välläandja: Setomaa Liit

Setomaa kolleegium: Alumaie Helen, Kauksi Ülle, Laaneotsa Annela, Matvei Arvi, Sarvõ Õiõ, Leima Aarne, Kruusamäe Meelike, Jüriõõ Vello, Järvellilli Rein, Leima Evelin, Mustimetsa Indrek.

Trükjā: Printall AS

Lehe ilmumist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm ja lisalehte Vahtsõt Vallah Setomaa vald.

KAASTÜÜ' saata': kauksiyllle@gmail.com

vai Setomaa aoleht, Obinitas külä, 65301, Võro maakund.

SETOMAA VALLA UUDISÕ' saata': rein.jarvellill@setomaa.ee

Tähtaig õga kuu 12. kuupäiv.

Lehe telminõ ja reklaam: tel 5627 3889, info@setoinstituut.ee

Põhikooli lõpetaja, sina valid oma tuleviku ja meie Setomaal usume sinusse

PILLE LIBLIK

Setomaa Gümnaasiumi direktor

Põhikooli lõpetajatel on aeg teha valik, mis loob tuleviku. Eksamid on seljataga, sh see eksam, mille iga noor saab valida oma huvide kohaselt. Kagunurga üheksandikel on vähemasti kolm võimalust: püüda Sinilindu kodust kaugel ülikoolilinnas või pealinnas, liikuda kodumaakonnas riigigümnaasiumisse või kutseharidust omandama ning kolmandaks valida nn väikegümnaasium. Igal valikul on oma eelised ja väljakutsed. Kui otsid kohta, kus sind märgatakse, kuulatakse ja julgustatakse, siis võib Setomaa Gümnaasium olla just sinu koht.

Teist sellist kooli nagu Setomaa Gümnaasium kusagil ei ole, see on kindel. Meie gümnaasium Värskas on väike, aga sisukas maakool. Meie koolis loob iga õpilane tähendust ja teeb kooli suuremaks.

■ Meil on ennekõike sõbralik ja igas mõttes turvaline keskkond õppimiseks, kus kõik tunnevad kõiki, keegi ei jää tähelepanu alt välja ei heas ega halvast.

■ Me toetame neid, kes tahavad õppida, kes tahavad olla nemad ise, ja utsitame takka neid, kes mõnikord omadega jänni jäävad.

■ Me hoiame seto kultuuri ja teeme rahvusvahelist koostööd, suhtleme teiste gümnaasiumidega ja korraldame koha-

likke üritusi, mis kogu vallale huvi pakuvad.

■ Meil on tegus õpilasesindus, kes päriselt mõjutab kooli juhtkonda ja esindab õpilaskonda kõige paremas mõttes.

■ Meie kool tervikuna on hiljuti reorganiseeritud ning õpilased räägivad kaasa ka gümnaasiumi õppekava disainimisel.

■ Me pakume õppes valikuid ja võimalusi nii kohapeal kui virtuaalselt, autojuhtimisotskusi ja ettevõtluse aluseid.

■ Meie õpilased on oluline osa kogukonnast.

Ah et kuidas see kõik Setomaal võimalik on? Kui tahta kõigest väest, saab üle igast mäest. Me hoolime oma õpilastest ja õpetajatest. Me peame meeles, et haridus on julgeolek igähele meist ja riigile laiemalt.

Mõtle sellele, et Setomaa Gümnaasiumisse sisseastumiseks ootame sind vestlusele, kus sa saad näidata, et õppimine on sinu jaoks oluline ja et sama tähtis on olla aktiivne ja ettevõtlik.

Kui see vähegi kõnetab, siis pea aru sõpradega, tuttavatega ja vanematega, aga oma otsus tee ise. Me jagame heal meelel lähemat infot – kirjuta otse direktorile pille.liblik@setomaa-koolid.ee või uuri tausta õpilasesinduse juhi käest siim.alve@setomaa-koolid.ee või uuri kontakte www.setomaa-koolid.ee. Setomaa Gümnaasium ei ole lihtsalt kool – see on võimalus, elamus ja kogukond!

Setomaa Gümnaasiumi direktor Pille Liblik ootab uusi õpilasi.

Foto: Reigo Teervalt

Vunki Mano loometalgutel sündinud idee sai teoks ka ilma võiduta

Setomaa noorte osalemine Vunki Mano loometalgutel 2022. aastal oli inspireeriv näide sellest, kuidas tugev meeskonnavaim, loovus ja sihikindlus võivad viia suurepäraste tulemusteni – ka siis, kui auhinnalist kohta ei tule. Kuigi žürii auhind jäi seekord teisele meeskonnale, ei jäänud sündmusest kõlama pettumus, vaid hoopis tahe viia oma idee ellu. Talgutel töös olnud mõttest kasvas välja Setomaa noorte omaalgatusfond – uus ja oluline platvorm, mis toetab noorte endi algatatud projekte.

Setomaa noorte ettevõtlikkus ja algatusvõime on viinud kahe olulise uuenduseni kohalikus noorsootöös – loodud on noorte omaalgatusfond ning ellu on kutsutud huviring „Ideest eesmärgini“. Need algatused said alguse Vunki Mano loometalgutel, kus noored ja noorsootöötajad töötasid välja idee, mis leidis tuge ja kasvas kiiresti praktiliseks võimaluseks noortelt noortele huviringiks. Huviring „Ideest eesmärgini“ annab noortele praktilised oskused ja juhen-

Setomaa noorte meeskond loometalgutel 2022.

Foto: Ula Malińska-Mark

damise, kuidas oma ideedest samm-sammult reaalsed tegevused ja sündmused kujundada. Ringis tegeldakse loovmõtlemise, meeskonnatöö, projekti- kirjutamise ja eneseväljenduse arendamisega.

Vunki Mano loometalgud andsid võimaluse sukelduda intensiivselt loovprotsessi, et otsida lahendusi päriselt olulistele teemadele. Loometalgute formaat sunnib osalejaid vaa-

tama tavapärasest sügavamale ning esitama olulise ja vahel ebamugavagi küsimuse: „Mis see probleem on?“ – just selles küsimusest sai alguse tõeline mõtetöö ja meeskonnatöö.

Talgute käigus said noored ja noorsootöötajad kogeda, kui võimas on ühine ideede arendamine, kriitiline mõtlemine ja julgus küsida küsimusi, millele alati pole lihtsat vastust. Just see protsess oli kogu noorsoo-

töö meeskonnale väga väärtuslik: ideed muutusid konkreetsemaks, probleemid said selgemaks ja lahendused hakkasid kujunema samm-samult. Mentorite roll oli selles kõiges hindamatu. Kogunud juhendajad suunasid, julgustasid ja esitasid õigel hetkel just need küsimused, mis aitasid ideid teravdada ja elluviimisele lähemale liikuda. Mentorite tagasiside tõstis esile idee tugevusi – loovust, koostööd, kustum ja siirast soovi oma kogukonnas midagi päriselt muuta.

Ehkki kõik ideed ei pälvinud žürii poolt auhinda, jäi kõlama olulisem sõnum: targalt sõnastatud probleem on juba pool lahendust, ja selle protsessi kaudu said kõik osalejad väärt kogemuse.

See lugu kinnitab, et iga osalus on väärtuslik ja igast kogemusest võib sündida midagi püsivat. Setomaa noorsootöötajad ja noored näitasid, et tõeline võit ei ole alati esikoht, vaid julgus tegutseda, usk oma ideesse ja võime see ka reaalseks muuta.

TRIINU ARUND

Ajalugu sai kaante vahele, Lobotka ootab kokkutulekule

Lobotka külas on lõppenud kogukonnale oluline projekt „Lobotka küla ajaloo talletamine ja esitlemine“, mille käigus digitaliseeriti vanad VHS-kassetid, korrastati ja arhiveeriti fotomaterjalid. Töö tulemuseks on väärtuslik arhiiv, mis aitab tulevastel põlvadel paremini mõista oma juuri ja kogukonna kujunemislugu.

Projekti on rahastatud kohaliku omaalgatuse programmist. Lisaks on räägitud teatada, et 7. juunil toimub Lobotka küla-platsil suur küla kokkutulek, kuhu on oodatud kõik praegused ja endised elanikud ning teised, kellel on külaga seos.

Päev algab kell 12 talguga Lobotka külaplatsil ja sadamas. Öhtul kell 18 kogutakse taas platsile, et ühiselt katta peolaud ning seejärel algab ametlik programm: ühiselt, meenutades ja mängides, loovusala, lastele batuut, lõkke süütamine. Tantsuks elav muusika ja külanoores on DJ-d. Avatud on vabalava koos karaokevõimalusega.

Küla kokkutulekut korraldab MTÜ Lobotka Küla Selts koostöös külarahvaga ning põnevate ideede elluviimiseks on kirjutatud projekt. Projekti on rahastatud kohaliku omaalgatuse programmist.

Küla kokkutulek on suurepärane võimalus kohtuda üle pika aja, meenutada möödunud ja luua uusi mälestusi. Kohtumiseni Lobotkas!

TRIINU KOTOV

Lobotka küla foto-meenutused on kaante vahel.

Foto: Triinu Kotov

Maikuu on toonud meie haridussüsteemi lõpuksamite laine. Kuigi meie haridussüsteem ei ole veel aastavanune, toimub juba esimese õppeaasta tulemuste kontroll. See annab ka esimese sisendi selle kohta, kas oleme liikumas õiges suunas ja kas meie haridusmudel on jätkusuutlik.

Eksamite esimene tagasiside on olnud väga positiivne – meie õppekohtade tulemused on üle Eesti keskmise. On silmapaistvaid tulemusi, aga ka mõni ebaõnnestumine – mis on elu loomulik osa. Kindlasti tuleb koolides ja õppekohtades tulemused põhjalikult läbi analüüsida ning vajadusel teha muudatusi, kuid esmane tagasiside on kahtlemata julgustav.

Positiivsust kooliellu toovad ka noored ise. Nii kooli tutvustavad videoklipid kui ka hiljuti toimunud Playback Show, millele kogunes muljetavaldav hulk pealtvaatajaid, on head näited sellest, kui aktiivsed on meie noored. Nagu öeldakse – küla elab!

Toome Setomaale ministreid, et tutvustada oma tegemisi ja väljakutseid. Me ei lähe lihtsalt raha küsima, vaid näitame, et teeme ise palju selleks, et probleeme lahendada ja elu paremaks muuta. Kuu lõpus on oodata külla regionaal- ja põllumajandusministrit ning kultuuriministrit. Arutluse all on, kuidas toetada väike- ja mikroettevõtteid ning milline on kultuuri roll meie piirkonnas. Tutvustame oma tegemisi ja pakume välja ka lahendusi.

Üleriigilisel kriisiõppusel Kevadmurd osales ka Setomaa Vallavalitsus. Õppuse käigus saime väärtuslikke kogemusi ning leidsime mitmeid kitsaskohti. Eriti tooksin esile ühe praktilise katsetuse – koostöös AS Terminali töötajatega testisime Värskas sadamas asuva kütusetankla toimimist elektrikatkestuse ajal. Ühendasime tankla valla generaatorile – ja see töötas edukalt! Täpsustuseks olgu öeldud, et selle tanklaketi automaattanklas saab maksta krediitkaardiga ka ilma internetiühendusega. Need väikesed sammud viivad meid kõrgema kriisivalmiduse poole.

Sooja kevadet oodates

RAUL KUDRE,
vallavanem

Mikitamäe lapsed käisid Anzelika Mahetalus

Setomaa kooli Mikitamäe õppekoha 1.–4. klassi õpilased ja Setomaa lasteaia Mikitamäe tegevuskoha koolieelikud, kokku 22 last, käisid 14. mail Anzelika Mahetalus.

MARGERY ROOSIMAA

Alustuseks viis perenaine Anzelika meid mäe otsa, kust avanes vaade selle suve rokkmuusikali „Seto Odüsseia“ tulevasele lavale. Mäest alla mindi muidugi jooksuga, sest tund aega oli ju saanud enne bussis paigal istuda.

Perenaine oli lastele tegevusteks valmis seadnud töökohtad. Lapsed jagati nelja gruppi, kaks gruppi said hakata supi jaoks vajalikke ettevalmistusi tegema (vaja oli hakkida kartul, porgand, kaalikas ja kana-liha). Lapsed olid kõik väga tublid ja osalesid ilusti hakkimisel.

Teised kaks gruppi segasid samal ajal kokku pannkoogitaigna. Loomulikult sai rutem valmis pannkoogitaigen ja nii läksid esimesed lapsed juba tuppa, puupliidi taha, kus sai kahe panniga pannkooke küpsetada.

Lapsi, kes soovisid pannkooki küpsetada, oli nii palju, et vahapeal tekkis pikk pannkoogi küpsetamise järjekord, mille soovi-

Noored kokad.

Foto: Margery Roosimaa

jad ilusti ka ära jõudsid oodata.

Teised toimetasid niikaua õues – kes paitas koeri, kes mängis jalgpalli ja ega saa salata, kui ikka hakkides maitseroheline kukkus laua alla, siis tuli see ka tolmuimejaga ära koristada. Samal ajal muidugi supp, milleks vajalik kraam oli lastel ära hakitud, podises pliidiil.

Kui supp valmis, said kõik lapsed ja ka õpetajad suppi ja magustoiduks loomulikult pannkooki. Nii oligi vaikselt kaks tundi täis saanud ja juba

aeg kodu (kooli) poole tagasi sõitma hakata.

Bussi juurde liikudes olid meiega ühinenud ka taksikoodrad, kellest üks käis ka meie bussijuhti tervitamas. Nii laste kui õpetajate näod olid bussile jõudes rahulolevad ja naerul.

Sellega said ühele poole projekti „Roheline koolitoit“ raames toimunud õppekäigud. Õppekäigud viisid selle aasta kevadel kõigi kolme Setomaa kooli õppekoha 1.–4. klassi ja Setomaa lasteaia vanema rühma lapsed kokku kuuele

õppekäigule, sihtkohtadeks olid Anzelika Mahetalu ja Andri-Peedo talu. Talud, mida külastada, valisid välja Setomaa Kooli õppekohad. Koolitoidu edendamisele suunatud projekti „Roheline koolitoit“ (Green School Dining) toetab Interreg Eesti–Läti programm 2021–2027.

Projektimeeskonna poolt tänane Setomaa Kooli koostöö eest, lapsi ja õpetajaid toreda osalemise eest ja meid vastu võtnud talusid sooja ja meeldiva vastuvõtu eest.

Tervislik toit ja keskkonnahoid on koolides moes

Aprillikuusel koolivaheajal oli Rõuge ja Setomaa koolide-lasteaedade kokkade võimalus käia vaatamas, kuidas toimetasid nende kolleegid Smiltene piirkonnas, et lastel oleks koolipäeval laual tervislik ja maitsev toit. Tutvumisreis sai teoks tänu projektile „Roheline koolitoit“ (Green School Dining).

Külastasime Palsmane kooli ja lasteaeda, Grundzäle kooli ja lasteaeda. Ape kooli ning Ape lasteaeda Väverite. Kõik külalastatud õppeasutused osalevad „Rohelise koolitoidu“ projektis Smiltene piirkonna pilootkoolidena.

Kõigis külalastatud kohtades kaasatakse lapsed aktiivselt kaasa mõtlema ja ka tegutsema. Sööklas ning koridorides on teave, mis annab mõtteainet tervisliku toidu, aga ka

Reisiseltskond Ape lasteaia söögiruumi uuistamas.

Foto: Reet Reimann

keskkonnahoiu ja raiskamise vähendamise üle. Lasteaia- ja algklasside lapsed kasvatavad rühmades ja klassides aknalaudadel juba varakevadest erinevaid taimi: sibulaid, maitsetaimi, tomateid. Grundzäle

koolis nägime esimese klassi lapsi enda kasvatatud võrsetest ja taimedest valmistamas võileibu ja smuutisid.

Koolide ja lasteaedade õuealadel on peenrakaste, kasvuhooneid, aiamaalappe, viljapuid ja marjapõõsaid – lastele meeldib ka seal koos õpetajate ja lapsevanematega toimetada. Lastele meeldib ise käed külge lüüa ja näha oma tegeviste tulemusi. Suvel hooldavad taimede eest kokad ning sügisel jõuab omakasvatatud toitu ka laste söögilauale.

Rõõm oli kuulda, et ka Läti kokad on eestlastelt mõned nipid üle võtnud – eelmisel

aastal käisid nad tutvumas siinsete koolide köökide ja sööklatega. Ühiselt tõdeti, et projektis osalemine on andnud palju uusi ideid ja julgust katsetamiseks. Grundzäle kooli juht tõdes, et tänu osalemisele projektis söövad nende kooli lapsed palju tervislikumalt.

Projektis „Roheline koolitoit“ on olnud võimalus kokkadele osaleda ka kolmel huvitaval koolitusel ning käia vaatamas toitlustuse korraldust Rootsi koolides. Koolitoidu edendamisele suunatud projekti toetab Interreg Eesti–Läti programm 2021–2027.

KAJA TULLUS

Interreg

Kaasrahanud Euroopa Liit

Eesti – Läti

Rahvusvaheline projektinädal Setomaa koolides – Zero Food Waste Volunteers with Art

12.–16. mail jõudis Setomaa koolidesse rahvusvaheline projektinädal, mis tõi kokku küllalised Poolast, Itaaliast, Austriast, Türgist, Sloveeniast ja Rumeeniast.

Projektid Zero Food Waste ja Green Scool Dining ühendavad kohaliku toiduteadmise küllalistega, kes koos meie noorte ja õpetajatega valmistavad toitu, katsetavad uusi retsepte ning kõnelevad kestlikust toidukultuurist.

Toimused töötoad, degusteerimised ja maitsehääletused – leiti põnevaimad maitseid, mida plaanitakse lisada koolimeenüüsse ka pärast projekti lõppu.

Ühine kokkamine aitab mõista, kuidas erinevates riikides toitu valmistatakse, hinnatakse ja säilitatakse. Sel korral meil, Setomaal, järgmisel korral juba mõnes teises projektiriigis.

Setomaa koolide Värskas kooliköögis toimus ka Green

Scool Dining päev, kus rahvusvahelised küllalised valmistasid koos õpilastega oma rahvustoite, kasutades kohalikke tooraineid.

See päev sümboliseerib ühist loovust ja mitmekesisust ning jätab koolile maitstva pärandi, mida igapäevases toitlustuses edasi kasutada. Kohale olid tulnud Setomaa hariduspaikades õpilastele igapäevaselt maitsevaid roogasid pakkuvad kokad. Ikka selleks, et hea kogemus

saaks üle Setomaa jagatud.

Projektinädal pakkus osalejatele ka kohaliku kultuurielamust. Seto Talumuuseumis said küllalised osa Setomaa traditsioonidest ja tutvusid rahvakultuuriga – sealhulgas pandi koos selga seto rahvarõivad. Koolis tutvustas õpetaja Jane toidu säilitamise tavasid, tuues esile, kuidas vanasti – ja osaliselt tänapäevalgi – hoitakse toitu ületalve. Kui varem oli see eluliselt oluline, et pikk

pime ja külm talv üle elada, siis täna väärtustame seda kui osa kultuuripärandist ja nutikast tarbimisest.

Kolmapäeval viis programm rahvusvahelised osalejad Lüübnitsa küllalimajja, kus tutvuti piirkonna toidupärandiga. Lüübnitsa on tuntud kui Eesti sibulaküla ning töötoas valmistati üheskoos sibulapirukat ning teisi kohalikke sibulaja muid roogasid. Pererahvas jagas lugusid sibulakasvatusest

ja piirkonna eripärast.

Lisaks praktilistele töötoadele ja kultuurikogemustele andsid saabunud küllalised tunde Setomaa Gümnaasiumi õpilastele – tutvustades oma riigi koolielu, traditsioone ja keelt.

See oli väärtuslik võimalus Setomaa noortele, et kogeda maailma mitmekesisust oma kodukoolis. Maailm Setomaa lähel.

KRISTEL UIBOUPIN

Huvitegevus on osa noorsootööst ja noore arengu tugisammas

TRIINU ARUND

Setomaa Noorsootöö Keskuse juhataja

Noorsootöö eesmärk on toetada noorte mitmekülgset arengut, pakkudes neile turvalist keskkonda eneseavastamiseks, oskuste arendamiseks ja ühiskonnaelus osalemiseks. Huvitegevus on selles protsessis üks kesksemaid tööriistu. Olgu tegemist spordi, muusika, kunsti, teaduse või vaba-ahtliku tegevusega – huvitegevus aitab noorel leida oma tugevused, kujundada väärtussideme kogukonnaga. Noorsootöö kaudu toetatud huvitegevus aitab ennetada riskikäitumist ja loob positiivseid alternatiive vaba aja sisustamiseks. Seega ei ole huvitegevus lihtsalt ajaviide, vaid osa terviklikust lähenemisest noore toetamisel teel täiskasvanuks saamise poole.

Tänapäeva kiiresti muutuv maailmas mängib huvitegevus üha olulisemat rolli noore inimese arengus. Kooliharidus annab küll teadmiste ja oskuste vundamendi, kuid just huvitegevus aitab kujundada noore isiksust, sotsiaalseid oskusi ja eneseväljendusvõimet. Huvitegevuses osalemine toetab eelkõige noore enesekindlust ja vastutustunde arengut. Kui noor pühendub huvialale, õpib ta püstitama eesmärke ja püsima järjekindl. See kasvatab usku iseendasse ning õpetab, et töö ja vaev toovad tulemusi. Ühtlasi arenevad ajaplaneerimise ja meeskonnatöö oskused, mis on hindamatud ka tulevases tööelus. Lisaks sellele aitab huvitegevus kaasa emotsionaalsele heaolule. See pakub väljundit pingete maandamiseks ja võimalust kuuluda sarnaste huvidega inimeste sekka. Just kuuluvustunne ja sõprus toetavad noore vaimset tervist ning ennetavad sotsiaalset eraldatust ja vaimseid raskusi.

Setomaa noored on silmapaistvalt aktiivsed erinevates huvitegevustes, näidates üles pühendumust, koostöövalmi-

Värskas tantsuringis tantsijad.

Foto: Maarja Saarine

dust ja sihikindlust. Noored on edukalt osalenud nii maakondlikel võistlustel kui ka väljaspool maakonda toimunud üritustel, kus on end proovile pannud spordis, kultuuris, loovtegevustes ja mujalgi. Nende osalemine toetab, et väikesel piirkonnal noortel on suur tahe tegutseda ja end arendada.

Eriti suur tunnustus kuulub Setomaa korvpallitüdrukutele, kes on näidanud järjekindlat arengut ja sportlikku meelekindlust. Nende võistlustel osalemine väärib kiitust – nad on esindanud oma meeskonda väärikalt ja andnud esikuju nii noorematele kui ka eakaaslastele. Tüdrukute ja ka korvpallipoiste edu ei oleks olnud võimalik ilma pühendunud treeneriteta, kelle töö noorte juhendamisel, motiveerimisel ja arendamisel on hindamatu. Samuti väärivad esiletõomist noorte Värskas toimuvad sõprusmängud, mis on rohkem kui lihtsalt sportlikud kohtumised – need on andnud noortele võimaluse proovile panna ennast treeneri ja kohtuniku rollis, mis arendavad meeskonnavaimu ja tugevdavad

noorte omavahelist koostööd. Sõprusmängude kaudu saavad noored väärtuslikke kogemusi, mis jäävad meelde kogu eluks. Mikitamäe spordiringis osalevad noored on taas tõestanud, et liikumine, koostöö ja järjepidevus on edu võti. Käesolev hooaeg on olnud täis mitmekesist tegevust: toimunud on regulaarsed treeningud, osaletud maakondlikel ja piirkondlikel võistlustel ning peetud sõprusmänge, kus noored on näidanud head sportlikku taset ja ühtset meeskonnavaimu.

Spordiringi kaudu on noored saanud võimaluse arendada oma kehalisi võimeid, õppida distsipliini ning kasvatada enesekindlust. Eriline rõõm on näha, kui tugevalt on kasvanud osalejate iseseisvus, visadus ning oskus tegutseda meeskonnana. Oluline pole ainult tulemus, vaid ka oskus nautida protsessi ja liikuda koos ühiste eesmärkide suunas.

Setomaa tantsuringis osalevad noored on sel hooajal teinud muljetavaldava arenguhüppe. Regulaarsete treeningute, esinemiste kaudu on noorte liikumisoskused, rütmil-

taju ja lavaline enesekindlus märgatavalt kasvanud – tegemist on tõepoolest silmaga nähtava arenguga, mida on rõõm nii juhendajal kui ka pealtvaatajatel tunnistada. Tantsimine on palju enam kui sammude õppimine – see on eneseväljendus, meeskonnatöö ja sisemine tasakaal. Noored on osalenud erinevatel kultuuriüritustel ja tantsupäevadel, kus on esinenud särava energiaga ja pakunud publikule tõelisi rõõmuhetki. Eriti südantsoojendav on näha, kuidas tantsugrupis kujuneb tugev ühtekuuluvustunne ning iga noor leiab oma koha ja väärtuse.

Suur tänu kõigile pühendunud treeneritele, kelle juhendamisel on Setomaa noored saanud tuge ja innustust. Nende töös peitub palju rohkem kui vaid treeningplaani – see on oskus märgata, toetada ja kasvatada noortes sportlikke väärtusi, mis jäävad nendega kogu eluks. Huvitegevuse hooaeg on olnud igati edukas ning noored väärivad tunnustust nii saavutuste kui osaluse eest. Olgu järgmine hooaeg veelgi põnevam ja liikumisrõõmu täis!

Kindral Reegi Majas lahvatavad sügisel mõrvamüsteeriumid

Setomaa Muuseumid pakuvad alates sügisest põnevust Värskas Külustuskeskus-Kindral Reegi Majas. Nimelt on tulemas koostöös juba aastaid mõrvamüsteeriume kirjutava Katrin Lutsuga põnevate müsteeriumide sari, mis iga kord pakub uue loo, koos uute kirgi külvate, salapärase juhtumistega.

Kui me Katriniga kokku saime ja ma oma soovi talle avaldasin, tõsi küll väikese kahtlusega, kas muuseum on see õige koht, kus seda teha, rahustas ta kohe mu maha ja ütles, et me pole esimene muuseum, kes müsteeriume pakub. Esimene oli Tartu Ülikooli muuseum. Katrin on öelnud, et müsteeriume võib korraldada kus iganes ja kuna Kindral Reegi Maja tundus talle väga sobilik koht, oli ta kohe nõus kirjutama müsteeriumi ning Setomaa Muuseumidega käed lööma.

26. aprillil tegime nn proovimüsteeriumi, mis eelkõige oli mõeldud meie enda töötajatele ja nende peredele, et oskaksime müüa teenust. Lisaks said kutsed ka mõned meie sõbrad, kes võiksid olla samuti häälekandjad antud sündmustele. Tõesti, see õhtu möödus salapäraselt, kuna maja seinte vahel toimus erinevaid intriige ja saladuste paljastamisi. Ajastu, milles viibisime, oli 1930ndad.

Tagasiside, mida osalejatelt pärast toimunut kogusime, oli vaid positiivne. Tsiteerides üht osalejat Helen Alumäed: „Nii mõnus rutiinist välja tulla! Kindral Reegi Maja on mõrvamüsteeriumideks justkui loodud ja mul on nii hea meel, et selline ruumiline potentsiaal on leidmas ka värsket ja põnevat sisu.“

Nõustun Heleniga, et see maja on justkui mõrvamüsteeriumideks loodud. Olen pisut

mõelnud müsteeriumid tuua ka Saatse Muuseumi, kus oleks hoopis teine ajastu – 1990ndate lõpp.

Mida oodata: kuni kolm tundi põnevust, millele järgneb maja perenaise Hellika giiditour. Eeltoodu on vajalik, sest müsteeriumi lugu on küll kirjutatud, tuginedes erinevatele trükistele, allikatele, kuid ikkagi väljamõeldis ja paljuski osalejate improvisatsioon.

Kellele see on suunatud: ettevõtetele oma kokkusaamistele põnevuse loomiseks, sünnipäevadele ja juubelipidudele sisu andmiseks, sõpruskondadele, kes soovivad oma kokkusaamisele jumat anda, ja ka loomulikult lähedased piletid vabamüüki, st seltskond, kellele mäng korraldatakse, on esialgu võrad ja peagi saavad tavalisest sõpradeks-abikaasadeks.

Grupi suurus: 20–60 inimest. Katrin Luts on öelnud, et on ka 170 inimesele teinud, kuid maja seab meile piirid.

Kui sa tahad rutiinist välja tulla, kehastuda kellekski teiseks ning soovid teada, kuidas perekond Reek 1930ndatel toimetab, missuguseid inimesi nende teele sattus, kuhu kadus väga hinnaline pross ning kes sooritas mõrvad, siis seda kõike ja palju muud pakub alates tänava sügisest Värskas Külustuskeskus-Kindral Reegi Majas alguse saav mõrvamüsteerium. Setomaa Muuseumid jäävad igal juhul põnevate ja saladuslikku sügist ootama!

Jälgige meie kodulehte ja sotsiaalmeediat ning kui tahad meie koostööpartnerist, kes pakub meie juures mõrvamüsteeriume, rohkem teada, siis vaata kodulehte mysterium.ee.

ANNELI SEIM

Setomaa Muuseumide direktor

Kindral Reegi Maja muundus ühel aprilliõhtul kohaks, kus voolas veri, tulid päevavalgele osalejate hämarad saladused ja kus mõned küllised tahtsid majaperemehelt, kindral Reegilt riigisalatusti välja petta.

Foto: Sander Silm

Laval on DJ VALD.

Foto: Reigo Teervalt

Playback Show tõi lavale muusikat läbi Euroopa

11. aprillil täitis Värskas kultuurimaja elevuse ja rõõmuga, kui toimus kauaoodatud Värskas Playback Show 2025.

Selle aasta teemaks oli „Muusika läbi Euroopa“, mis andis lavale astujatele võimaluse tuua publiku ette mitmekülseid etteasteid.

Ürituse korraldas Setomaa koolide Värskas õppekoha õpilasesindus ning sündmusest kujunes meeldejäädav elamus

kogu kogukonnale.

Lavale astusid Värskas õppekoha õpilased ning mitmed erikülalised – Värskas õppekoha õpetajad, Värskas Gümnaasiumi vilistlased, Mikitamäe õppekoha esindus, Värskas lasteaia meeskond ning Setomaa vallavalitsuse, volikogu ja allasutuste liikmed. Külalisesinejate panus lisas õhtule veelgi erilist sära.

Peale show'd olid laval armastatud artist Hunt, 2. klassi

õpilase DJ Raico debüüt ja õhtu lõpetas DJ MER.

Playback Show 2025 oli ehe näide noorte initsiatiivikusest, koostööst ja loovusest. Tänu sõnad lähedased kõigile esinejatele, korraldajatele, toetajatele ja külalistele, kes õhtu õnnestumisele kaasa aitasid.

Suur tänu sponsoritele: Coop Põlva, Odentalia, Seto Line, Seto Man Puhkekeskus, Lüübnitsa Külaliskodu, Värskas Laht OÜ, Värskas Mineraal-

vesi, Värskas Puhkemaja/Purjespordi, Setomaa Muuseumid, Tõllu kodukohvik, Aivo ja Külli Savik, Kalle Pääk, Piret Kase, Aaser Raudkett, Reigo Jänes, Toomas Valk, Triinu Kotov, Einar Raudkepp, Rainer-Robert Suun, Värskas Originaal AS, Setomaa Noorsootöö keskus, Setomaa koolid, Setomaa kultuurikeskus, Zeigeri Veod OÜ, Seto Kaubamaja, Sibula Tsura Kohvik.

SIIM ALVE

Loome koos homse Võru maakonna!

10.–11. oktoobril toimuvad Võru linnas Võru Kreutzwaldi Koolis järjekordsed Vunki Mano loometalgud – koos loome homse Võru maakonna!

Vunki Mano loometalgud on hõkatoni stiilis nädalavahetus, kus igaühel on võimalus panustada Võru maakonna elu edendamisse – seda läbi uudsete teenuste arendamise ja toimivate lahendusteni jõudmise. Tegemist on kaasava koosloomesündmusega, kus kohtuvad kogukonnaliikmete kogemused, ettevõtjate praktiline vaade, ekspertide teadmised ja ametnike vastutus.

Loometalgutel saab osaleda igaüks, et kaasa mõelda laiemalt maakonna või oma kodupaiga elu puudutavate teemade üle ning aidata kaasa uuenduslike ideede ja lahenduste kujundamisele. Loometalgutel saab kokku kodanike kogemus, ettevõtjate realistikus, ekspertide pädevus ja ametnike vastutus. Kogu sündmus lähtub mõtteviisist, et igaüks saab käivitada muutuseid, mida ühiselt ellu viia.

Koosloome – protsess, kus lahenduste leidmise on kaasatud kõik osapooled, sealhulgas ka sihtgrupid ise – aitab jõuda paremini toimivate ja kestvate lahendusteni. Just seetõttu oleme avatud kõikidele ideedele – olgu see suur unistus, väike mure või lihtsalt mõni mõte, mis väärib elluviimist. Samuti on oodatud kõik, kes soovivad panustada teiste ideedesse – just sinu oskused, kogemused või kontaktid võivad osutada kellegi jaoks hindamatuks!

Pane tähele!

- Rohkem infot ja ideede esitamine: www.vunkimano.ee.
- Jälgi ka Facebookis: Vunki Mano loometalgud.
- Info: Kristi Vals, projektijuht, tel 5912 9200, e-post: kristi.vals@vorumaa.ee

Kui sul on mõte, idee või mure, mida soovid reaalse lahenduseni viia, siis esita see hiljemalt 5. septembriks veebilehel www.vunkimano.ee.

Kui sul endal ideed ei ole, aga soovid osaleda ja kaasa mõelda, siis alates 12. septembrist on võimalik registreeruda meeskondade liikmeks.

Ideed, mille taha on koonduvad meeskonnad, saavad juba 10. oktoobril Võrus ühiselt startida lahenduste leidmise suunas.

Erilist tähelepanu pöörame sellele, et kuulda oleks ka nende inimeste hääl, kelle mõtteid igapäevaelus tihti vähem kuulatakse – näiteks erivajadustega inimesed, vähemused ja teised haavatavad sihtrühmad. Kui me ütleme, et kõik on oodatud, siis see ei ole tühi sõnakõlks. Meil kõigil on oskusi, teadmisi ja kogemusi, mis võivad teiste jaoks väga väärtuslikuks osutuda. Igaühe panus on hindamatu ja ainult üheskoos tegutsedes sünnivad kestad muutused.

Vunki Mano loometalgud korraldab Võrumaa Arenduskeskus.

Võrumaa Arenduskeskus

Võru maakonna noorsootöötajad ja õpetajad Itaalias.

Foto: erakogu

Mängides targemaks: videomängud noorsootöös

Olles alles alustav noorsootöötaja, avanes mul võimalus osaleda Itaalias õppereisil, mis keskendus videomängude kasutamisele õppeprotsessis ja noorsootöös.

SIIM ALVE

Meie seltskonda kuulusid noorsootöötajad ja õpetajad erinevatest Võrumaa piirkondadest – Setomaalt, Kääpast, Rõugest ja Võrust. Startisime 30. aprilli varahommikul Võrust Tallinna suunas, et lennata Milanosse. Milanosse jõudnud, jätkus teekond bussiga Torinosse, kus ööbisime kesklinna korterites, ümbritsetuna elavast linnamelust.

Esimesel päeval oli meil vaba aega ning kasutasime võimalust tutvuda Torino kauni arhitektuuriga – iga nurga taga avanesid kaunid vaated.

Õhtul kogunesime ühiseks õhtusöögiks pitsarestoranis,

mis lõpetas päeva mõnusa noodiga.

Teise päeva hommikul sõitsime rongiga kogukonnakeskusesse Cascina Falcherasse, kus tutvusime projektiga, mille eesmärk on aidata intellektipuudega noori töö leidmisel ja sotsiaalsel kaasamisel videomängude abil. Tore oli näha, et videomänge saab kasutada ära omavahelise suhtluse arendamisel. Mängisime lisaks noortega koos videomänge ja vestlesime keelebarjääri ületavatest teemadest, näiteks autodest.

Samal päeval külastasime Debouche Solidarity Condot, kus tutvustati, kuidas videomänge kasutatakse senioride digioskuste arendamiseks ja sideme tugevdamiseks noortega. Kuigi töötoas oli osalejaid vähe, saime kinnitust, et videomängud võivad tõesti põlvkondi ühendada.

Kolmapäeval osalesime suures töötoas kohalikus gümnaasiumis, kus videomänge kasutati rühmatöös ja seejärel arutleti kogemuste üle. See oli üks reisi tipphetki, sest saime ise

osaleda ja näha, kuidas hästi üles ehitatud töötuba suudab haarata noori ja innustada nende diskussiooni. Tore oli näha, et Itaalia noored võtsid julgelt aruteludest osa ja kuigi osalejaid oli palju, ei läinud arutelu kunagi „laadaks“.

Järgmistel päevadel külastasime mitmeid EduGaming Zone'e, kus jälgisime, kuidas noored ja lapsed huvituvad mängupõhistest tegevustest. EduGaming Zone'id on avalikke ruumi (näiteks raamatukogud, kogukonnakeskused, koolid) loodud „nurgad“, kus noored saavad koos videomänge mängida ja suhelda. Samal ajal seisab neil kõrval ka juhendaja, kes viib kas jooksvalt või pärast tegevusi läbi refleksiooni. Vaba aega kasutasime, et tutvuda veelgi rohkem linnaga, näiteks külastasime põgusalt Torino automuuseumi, sest tegemist on ikkagi Fiati kodulinnaga.

Programmi viimasel päeval osalesime None'i linnas töötoas, kus noored mängisid erinevaid videomänge ja reflek-

teerisid oma kogemusi. Eesmärk oli näidata, et videomängud ei ole ainult meelelahutus, vaid neid saab kasutada ka rahunemiseks ja sotsiaalsete oskuste arendamiseks. Gruppidena liiguti eri videomängude vahel ja noored said mõelda sellele, mis tundeid mängud nendes tekitasid ja mida need arendasid, seeläbi saavad nad teadlikumalt valida, mis mängude kasuks otsustada, kui ollakse stressis. Videomängude teadlik ja mõtestatud kasutamine võib olla vägagi kasulik ja arvan, et peaksime ka Eestis rohkem sellele mõtlema.

Reisi lõpetasime Milano lühikese külastusega, enne kui suundusime lennujaama ja asusime koduteele, kaasa palju mõtteid ja uusi ideid, kuidas videomänge noorsootöös kasutada. See õppereis oli inspireeriv ja kinnitas, et mängupõhine õpe pakub palju võimalusi. Olgu selleks siis põlvkondade ühendamine, erivajadustega inimeste toetamine või noorte tundetaibu arendamine. Suur aitäh korraldajatele!

Laulu- ja tantsupeotule teekond Võrumaal

XXVIII laulu- ja XXI tantsupeo „Iseoma“ tuli süttib 15. juuni päikesetõusul Tartus ja jõuab Võrumaale 18. juuni hommikul Põlvamaalt. „Lähtume peo pealkirjast „ISEOMA“, kus siis tule teekonnal saa läbi maakonna näidatud just noid kauneid paiku ja piirkondi, kus om neis paigus kultuuriliselt ja traditsiooniliselt eläti. Tutvustami Võrumaa ehtsat ja UMMA. Meil om uma kiil, uma miil, uma mekk, uma laul ja uma tands, pakutas umma ja hääd. Meil om kultuuririkas Setomaa, lastelinn Võru, mida ümbritsevad tugevad noortekeskused, kodutütred ja noorkotkad, ütles tuleteekonna korraldustoimkonna esindaja, Võrumaa kuraator Kristi Vals.

Tuleteekond Võrumaal algab 18. juunil kell 10 Võõpsu sillal, kus tuli võetakse pidulikult vastu Põlvamaalt. Kell 10.35 jõuab tuli Petserimaa Vabadussamba platsile, kus toimub ühistants karmoškahelide saatel. Obinitsas, seto lauluema kuju juures, tervitavad tuld seto leelokoorid. Kell 12.25 kogunevad pillimehed, lauljad ja tantsijad Vastseliina rahvamajja, et ühise kontserdiga tuld tervitada. Kell 13.10 algab Suure Munamäe jalamil teatejooks, mis viib tule Eesti kõrgeimasse tippu. Kell 13.55 austatakse Rõuges Eesti Ema monumendi juures emadust ja tähistatakse Rõuge laulupidude 100. aastapäeva. Õhtupoolikul kell 18.20 jõuab tuli Sulbi Magasiaita

Roosu talus, kus toimub rahvapidu koos kodutütarde ja noorkotkastega. Antslas Elukaare ristmikul saavad kell 19.30 kokku noored ja vanad – rõõm, haridus ja kultuur käsikäs. Kell 19.55 esitletakse Kaika Seltsimajas katkendit Karula Teatri etendusest „Lell“. Päev lõpeb kell 20.25 Tsooru järve ääres, kus toimub tantsu- ja suitsusaunaõhtu ansambli Väliharf saatel. Tuli jääb ööseks puhkama ujuvasse suitsusauna.

19. juunil kell 9 äratakse tuli hommikujoogaga Tsooru järvel ning kell 10 antakse tuli pidulikult üle Valgamaale Antsla vallas Koigu küla bussipeatuses.

Laulupeotule pidulik teekond Tartust Tallinnasse toi-

mus esmakordselt 1969. aastal, mil esimesest laulupeost möödus 100 aastat. 1990. aastast alates on pidulik tuleteekond Tartust Tallinnasse saanud osaks üldlaulu- ja tantsupidude traditsioonist. Tuleteekonda korraldab Eesti Laulu- ja Tantsupeo SA koostöös kohalike omavalitsuste ning ESTO korraldustoimkonnaga.

XXVIII laulu- ja XXI tantsupidu toimub 3.–6. juulini 2025 Tallinnas. Laulupeo kunstiline juht on Heli Jürgenson, tantsupeo pealavastaja on Helena-Mariana Reimann ning rahvamuusikaape loominguline juht on Helin Pihlap. Laulu- ja tantsupeo korraldaja on Eesti Laulu- ja Tantsupeo Sihtasutus.

SIGNE TASANE

SETO KUNINGRIIGI VÕISTLUISI JUHÕNDI' 2025

KARGUSÕ JA KASATSKI VÕIKI TANDSMINÕ

Valitas illoś, tark ja kõrralitsõlt rõivih seto esindäja. **Kõgõ paremb kargusõkargaja ja kasatskikargaja:**

- mõist seto muudu tandsi’;
- om seto muudu olõkiga ja kihähoitmisõga;
- mõist hinnäst pillimehe muusiga perrä säädä’ ja tandsi’;
- kargusõkargaja tands tsõõrih tõisiga ütehkuih ja edvistämäldä’ kaejiddõ jaost.

Ku om veidembä ku kats võistlõjat, sis hindamist tulõ-i. Ku kargust kargama pand kirja inämb ku kümme tandsjat, sis hinnatas naisi kargust eräle katõh kategooriah: vanikpää’ ja linikpää’. Hindamistargol om õigus jättä’ avvuhind vällä andmalda’, ku olõ-i tingimuisi täüdet. Hindamistargol om õigus vällä anda’ erälde kitmisõ aupapõr, ku tuu om ar’ põhjõndõit.

Päävedosnik: Keerpalu Marika, tel 528 9928

PILLIMIHI VÕISTLUS

Võistlusõl sorditas vällä üts kuninga pillimiis. Mängi’ võit **libliklõõtsa, Teppo tüüpi lõõtsa, karmoşkat, kiigat**, (seto helühannaga) **kannõlt**.

Midä kaetas ja kullõldas:

- tulõ mängi’ üts seto kargus ni üts vabalt valit tandsolugu, midä mängitäs Setomaal;
- pillimäng õkva kisk tandsma;
- pilli perrä om hüä ja kerge seto muudu tandsi’ ja lugu om mängit kimmä taktiga;
- pillimiis piät tiidmä ja mõistma tuust ka rahvalõ kõnõlda’, mântsest nulgast lugu peri om vai kinkõ/minkõ perrä tä om tuu ar’ opnu.

Hindamistargol om õigus jättä’ avvuhind vällä andmalda’, ku olõ-i sood kõrda täüdet. Niisamatõ om näil õigus vällä anda’ lisaavvuhindu/tiitlit.

Vedosnik: Andresoni Sigre, tel 507 1029; sigre@setomaa.ee

KIMMÄS SETO KEELE KÕNÕLÕJA

Seto Kuningriigi kimmäs seto keele kõnõlõja om tuu, kiä mõist seto keeleh väega hõste kõnõlda’. Tuu jaost tulõ rahva iih ette kanda’ jutt. Jutu ettekandmisõst om aigu koon’ 3 minodit. Jutt või olla’ na’alinõ, elolinõ vai tuust, minkõst kõnõlõja eis’ kõnõlda’ taht. Ku aig üle latt, sis käänetäs helü maaha ja lava pääle tulõ vahtsõnõ kõnõlõja.

Kõnõlõja man hinnatas:

- õt jutu seeh olõsi-i kiräkeelitsit sõnno;
 - seto sõnno käändmist-püürdmist ja keelekumu välläkuuldumist.
- Hindaja’ võiva’ vällä anda’ ka eriavvuhindu.

Vedosnik: Rahasepä Rainer, tel 515 3161

SETO KUNINGRIIGI PILDISTÄJÄ VÄLLÄSORTMINÕ

Teema: seto süük

Šool aastagal oodõtas hüvvi pilte seto söögist. Kõlbasõ’ kõik pildi’, mis omma’ seotu seto söögiga. Võistlusõ mõtõh om sorti’ vällä kõgõ parep kuningriigi pildistjä. Võistõlda’ võiva’ kõik, vällä arvatu hindamiskomisjoni liikmõ’. Pilte man hinnatas nii tehnilist ku kunstilist puult, kaetas pildi seto muudu olõkit ja elolisust.

Õga võistlõja või saata’ kooni’ 3 pilti. Esitä’ võit ütskõik mântse aparaadiga tett pildi. Pilt või olla’ kas mustvalgõ vai värmilinõ. Saata’ tohi-i pilte, mia’ omma’ olnu’ mõnõh tõõsõh võistlusõh. Saadõtas JPG/JPEG pildifail, minkõ suurus piat olõma vähäbält 2MB.

Pildi man piat olõma päälkiri, pildistjä nimi ja kontakti võtmisõ andmõ’, a ka pildistämisõ aig ja kotus. Pilte tüütlemisõ man tulõ arvõsta’ hüvvä tavva ja õt tuu, midä pildistedi, jääsi’ loomulik. Pildistjä vastutas hindä ja pilte andmidõ õigsusõ iist ja tuu iist, õt tä om eis’ võistlusõlõ esitet pildi ülesvõtja ehk pildistjä.

Pilte kaes ja uma arvamusõ and hindamiskomisjon, kiä sort vällä 15 pilti, mia’ pandas kuningriigipääväl rahvalõ kaemisõs ni kotuspääl hindamisõs.

Hindamiskomisjoniõ ja rahvalõ kõgõ inäp miildünü pilt om võidupilt. Kuningriigi pildistjä hõigatas vällä 2. augustil Seto Kuningriigipääväl Saatterinnah.

Võistlusõlõ saadõit pildi’ jäävä’ MTÜ Seto Kuningriigi Kroonikogolõ. Kroonikogol om õigus võistlusõlõ olnu’ pilte edespidi ilma rahalda’ kasuta’, a kasutamisõl lisatas mano pildistjä nimi.

Pildi’ saata’ e-kiräga aadressilõ: kersti.virro@gmail.com.

Pilte oodami kooni’ 18. juulini 2025.

Vedosnik: Virro Kersti, tel 517 1451, kersti.virro@gmail.com

NÄPOTÜÜ VÕISTLUS

Teema: kinda’

Innevanastõ oll’ Setomaal kindil õks suur tähendus saaju ja matusidõ aigu. Kõnõldas, õt peigmiis istsõ pulmalavvahki, kinda’ käeh. Olliva’ tüü tegemisõ, nii-üldä’ pidämisõ kinda’ ni ilosa’ kerkoh käümisõ kinda’. Setomaal on koetu ka sõrmkindit, a timahava oodami konkursilõ kifolisi labakindit (kulakkindit).

Kuninga näpotüü meistrist saa tuu, kiä om kotoh valms tennü kõkõ ilosamba’ ja kõkõ inämbä seto muudu labakinda’.

Konkursil hinnatas, ku kõrdapite ja ku kimmält om koetu, kaetas seto muudu olõkit ja hinnatas väreme, kirja, alostust ni lõpõtust. Maailm om vallalõ ja veiga rassõ omgi üldä’, õt soo om seto kindakiri ja soo olõ-i. A tuud seto muudu kinda olõkit tundva’ õks tiidjä’ ar’.

Viimäne aig kindidõ tuumisõst vai saatmisõst üteh nimesildiga om **1. august 2025 Seto Käsitüü Kogo kontorihe Verskah. Tõid võetas vasta ka kuningriigipäävä hummogu infotelgi kooni’ kellä 11.**

Tõid hinnatas ja hindaja’ kuts kokko Seto Käsitüü Kogo. Kõigist konkursilõ esitet tõiest säetäs vällänäütus. Rahva hääletüse tulõmusõna hõigatas vällä ka rahva meelest kõkõ ilosamba’ kinda’ kudanu näpotüülinõ. Vällä andas kats avvuhinda: rahva miildumine ja žürii paremp.

Päävedosnik: Kala Ingrid, tel 512 0659

SÜÜKE JA JUUKÕ VÕISTLUS

SÕIR. Võistlusõlõ tuud sõir piät olõma tett värskest kraamist (piim, kohopiim, või, muna’, suul). Sõir piät olõma ilosa värmiga, hõste kuuh püüsümä ja hüä värski lõhnaga. Sõira seeh või tarvada’ lisandina õnnõ küümnit. Sõira võtva’ vasta komisjoni liikmõ’, kiä’ kintäse’, kas sõir sobis võistlusõ reegliõga. **LEIB** om kullandõ pala, minkõlõ anti suud, ku käärokõnõ maaha sattõ. Leib piät olõma juurõtisõga tett, hüä maigo ja lõhnaga, ilosa vällänägemisõga, päält ille ja pakso koorõga. Pääle jauha või leevä sisse panda’ õnnõ nuid lisandit, midä om võimalik kasvatada’ Setomaal. Leevä võtva’ vasta komisjoni liikmõ’, kiä’ kintäse’, kas leib sobis võistlusõ reegliõga.

TATIPIIRAK. Võistlusõlõ oodami tatipiirakut, minkõ põhi om sepäga tett. Piirak või olla’ kinnine vai päält lahtinõ. Olulinõ om puhas seene maik, võimaligult vähäste lisandidõga. Piirak piät hõste kuuh püüsümä, õt olõs lihtsa lõigada’ ja õt näesi’ illoś vällä. Seene’ piät olõma korat Setomaa mõtsust.

Vedosnik: Turvasõ Evelin, tel 53407874

HANSA, OL’, TAAR ja VERREV VIIN

Setomaal paktas umatett kraami õks nõnnopite. Tuuperäst piät joogi’, mia’ kuningriigi võistlusõlõ rahvalõ maitsmisõst tuvvas, olõma hüä maigoga, vannahuudu ja kõrdapite tett.

Kõrralinõ **hansa** piät õks vana viisi perrä olõma mito kõrda läbi aet ja tohi-i olla’ vähämb ku 50 kraati kangõ. Õigõ hansa om rüäst tett ja väega avvu seeh omma’ nuu’ meistre’, kiä’ viil eis’ ka rükä kasvatasõ’. Vannahuudu tett hansa om klaar ja ilma värmildä’ ni hüä lõhnaga, minkperrä saat õkva üldä’, õt kraam om paslik ja õigõ. Hüvvä hansat piät vällänägemisõ perrä jo tahtma ja maigo perrä hüäst kitmä. Vastavõtja piät kõrraga ar’ maitsma hansa ni ütlemä tuujalõ, kas juuk latt Seto Kuningriigi meistri võistusõlõ vai jääs rahvalõ maitsa’.

Ol’ om üväst tett juuk. Olõ-i mesimakõ. Parasjako käünü. Tohi-i olla’ vesine. Piät olõma hüä juvva’ ja tegemä meele kergest.

Taar olõ-i kali. Innevanastõ tetti õgah taloh ummamuudu taari. Taar om leevä vai leeväkoorikidõ vai muud muudu jauhõlõ pääle pant vii hapnõmisõ perrä saad hapu juuk. Taarpiät olõmailosa värmija hüälõhnaga, tegijä piät ar’ seletämä taari tegemisõ. Taar piät olõma kõrralitsõlt aigupite ar’ hapanu ja piät olõma juujalõ meelelinõ.

Verrev viin om kodoaia vai mõtsa-marakõistõst õigõhõ kääritet juuk, miä olõ-i ätkest last. Õga meistri tege ummamuudu, tuuperäst tulõ eis’ pruumma tulla’, õt meistri vällä sorti’.

Vedosnik: Toomiste Lauri, tel 5243876

Võistlõmma tuud kraami iist mastas rahha: sõir 15 €/kg, piirak 8 €/kg, leib 4 €/kg, hansa 8 €/l, ol’ 2 €/l, taar 2 €/l, verrev viin 5 €/l.

Kraami piät olõma: sõira 2 kg, piirakut 2 kg, leibä (vannahuudu) 2 kg, hansat 1 liitri (teräviläst tett ja üle 50 kraadi), olt 2 liitrit, taari 2 liitrit, verevät viina 2 liitrit.

- Kraami või tuvva’ ka’ inämbä ja sis tuu pandas kuningalavva pääle kostist.
- Kraamõ vastavõtminõ kellä 10–11. Kraami vastavõtmisõ man om ka MTÜ Seto Kõõgi esindäja.
- Hindaja’ (sõõgi- ja joogimaitsja’) andva’ uma helü, a tuu iist tulõ massa’: sõir 5 €, piirak 3 €, leib 3 €, hansa 5 €, taar/ol’ 4 € ja verrev viin 4 €.
- Kõkõ inämbä helli saanu’ sõõgi- ja joogitegijä’ omma’ rahva lemmiku’.
- Sõõaastagatsõ’ sõira-, leevä-, hansa-, ollõ- ja taarimeistri’ sortva’ vällä seto sõõgi ja joogi asatundja’. Verevät viina ja piiragumeistri selgus rahva helüde perrä.
- Juukõ ja süüke pruuminõ lõpõs, ku üte inemisõ tuud kraam saa otsa. Perräjäänü’ joogi’ ja sõõgi’ läävä’ kuningalauda kostist.

VÄGÜMEHE VÄLLÄSORTMINÕ

Setomaa kõgõ kõvõmba mehe välläsortmisõ man kaetas joudu, kimmäst kätt ja terävät nutti. Kihäkaal om õnnõ üts ja piä-i olõma Setomaa juurõ’, om vaia julgõit päälenakkamist. Kõgõst kõnõldas täpsembält võistlõmisõ man. Kõgõ kõvõmba vägümehe jaost olõ-i tähtsä’ punkti’, tä om tõisist üle, ku om õigõl aol õigõh kotusõh.

Päävedosnik: Laatsi Leivo

Sõsarõ-park käve Viromaal laulmah

Minevä aasta tull’ mõtõh minnä’ leelot laulma Viromaalõ Rakverre. Sihtasutusõ Virumaa Muuseumid juht Visseli Viljar oll’ tuuga nõuh ja nii mi naase’ astõgi ülest väiko lihavõõtõ puulpühäl, 26. aprillil Rehbin-deri Majah.

Tuuh 18. aastasaa lõpuh ehtet aadlikumajah oll’ kunagi liinavaltsus, no’ om sääl müüb-liaoluu muuseum. Inne esi-nemmä minekit kaimi üteh-kuuh hinnat muuseumiau-hinna, Suurõ Muuseumiroti saanu välläpanõkit „Toolilõ

nõatadõh“. Viljar tekk näütü-sel liinarahvalõ huvitava eks-kursiooni, midä mi’, kokko 11 inemist, kah kullõlda’ saimi.

Päälelõunal nakaś mi laul-minõ-tandsminõ pääle. Kor-gõh saalih oll’ paarkümmend kullõjat ja kuna sääl korgõmbat kotust, määnestki lapa olõ-õs, lauli ja tandsõ mi põrmandul, sälä takah suurõ’ kulladu ser-kali’. Esinemisõruumi veiga abaralt olõ-õs, a’ saimi toimõ. Roosimägi Helene, mi pilli-naane, tõmmaś lõõtsa, teimi ka mõnõ’ tandsu’. Laulu’ ja laulu-

mängu’ olli’ meil maaselitsa ja lihavõõtõ aoga kõüdet, vahe-pääl kõnõli ma kah seto peri-musõst. Tuust, kuis Setomaal paastu peeti, kuis maaselitsa aigu kulatõdi ja lihavõõtõ aigu hällüti.

Pia tunniaolinõ rahvalõ ette-astminõ laula ja tandsõga läts kõrda, kassi-plakin oll’ kim-mäs. Kullõja’ oll’ päämätselt liinarahvas, siäh oll’ kah mõni seto. Üts nuist oll’ Kuhi Väino, ammunõ Rakvere ineminõ, kin-kõga olõ trehvänü Petseri kooli vilistläiste kokkosaamistõl.

Muuseumivedosnik Viljar oll’ meid kullõma kutsnu ka uma võrokõst imä. Peräst ütël’ tä meele edasi imä tenosõna’. Paa-bakõsõlõ, kiä puja sõnol olõvat perimusõ osah külältki kriitilisõ meelega, olõvat mi jutu’, laulu’ ja tandsu’ miildünü’. Tull’ vällä, õt Visseli Viljaril hindäl om kah setodõst sugulaisi – Lüllemäel hinnat kodorestorani iist vidä-vidõ Visseli-sõsaridõ imä om seto ni näide vanaesä om Vil-jari vanaesä veli.

NASSARI ELVI

Sõsarõ Rakvere aadlimajah. Visseli Viljari pilt

Seto leelo-päiv

Juunikuu 28. pääväl kogonõdas Verskahe Seto leelopääväle. Laululava platsipääl peetäs seto rahva umma laulupito, kohe korjusõ' kokko seto laulu laulja' lähebält ja kavvõbalt. Inne suurt pidopäivä mi tutvusta katõh järestigutsõh Setomaa aoleheh leelokoorõ. Õga koorikõnõ hoit hindäh uma nulgä hellü ja juttu – nuidõ jutussidõga' tuldaski' suvitsõlõ leelopääväle.

Seto Latsi Kuul Talinah

Tipa-tapa tillõkõnõ, tipa nii, tipa naa, tipa mamma ma'akõnõ, tipa-nii, tipa-naa, läämi Seto Latsi Kuuli, tipa-nii, tipa-naa.

Seto Latsi Kooli sündümisõ päiv om 10. jaanuaril 2012. Mi taha pakku' Talina seto juuriga' perrilõ kuuhkaumisõ võimalust, mi soovi ummi latsilõ tutvusta' seto kultuuri ja traditsioonõ. Kõgõ tähtsõp om mi jaost Talina seto latsilõ seto kultuuri oppaminõ. Mi olõ tähtsõs pidänü' laulda' Setomaal Seto leelopääväl, tandsi' Seto tandsupidol ja olla' Seto Kunigriigipääväl. Mi olõ esinenü' ka' Baltical ja rahvusvahelisõl nuuri folklooripääväl.

Lummo Kati leelopark

Lummo Kati leelopark om vällä kasunu' Lummo Kati laululaagrist, koorih laulva' laululaagri vilistlasõ'. Edimäist kõrda tulti kokko 2019. a Seto leelopääväl jaost.

Koorih om nii seto juuriga' lauljit ku ka' muialt Setomaalõ elämä tulnuid, kedä huvtas parhillatsõ kodonulga kultuur. Meid ühendäs suur huvi seto vanõba laulutraditsiooni vasta. Seto laulukultuur om lõpmalda' põnnõv, kost lövvät avastamisõ- ja opmisõrõõmu terve uma elo jaost. Mi tii kuultüüd Eesti Rahvakultuuri Arhiivi tiidläisiga', õt tiidligult oppi' ja hoita' seto leelolõ umast mitmõhelüisust, ainulaadsõt helülaati ja sõnnuluumisõ kunsti.

Mi koori päämäne tegevüs ommõgi' leelo opminõ. Mi otsi vannu lindstüisi Eesti Kirändüsmuusiumi Eesti Rahvaluulõ Arhiivist ja laulutekste leeloantoloogijist. Mi harõda eis' sõnnu luumist, vannu viise ja mitmõhelüisust. Mi kooriliikmidõ jaost omma' kõgõ tähtsõbä' küläpühä' maapäiv, väiko-maapäiv, nahtsi-päiv, juripäiv ja paasapäiv. Kõgõ

Helmekaala

Kuldatsäuk

Ilotsõõr

inap meele miildüs laulda' kirmassil üteh tõisi leelokuurõga' ja vanõbidõ laulunaisiga', selle õt sääil mi saa kõgõ parebahe oppi' laulmisõ õigõt tunnõhtamist ja tunda' kuuhlaulmisõst hüvvämiilt. Mi soovi, õt vabah vormih kuuhlaulmisõ ja päävõkohatsidõ sõnnu luumisõ vanaaolinõ traditsioon eläsi' edesi.

Latsi leelopark Mötsatsirk

Mötsatsirk om Meremäe, Obinitisa, Helbi ja Matsuri külä latsi leelopark. Mi olõ kuuh leelotanü' 1,5 aastakka. Laulmah olõ kaunu' Gulbeneh, Kandlõh, uma moro pääl ja muialgi'. Leelopargih laulva', tandsva' ja mängvä' pilli latsõ', kinõl ikä neläst aastagast kooni' katsatõistkümmeni'.

Mokornulga

Mokornulga leelokoor om aastagast 2007. Mi laula ummi immi ja vanaimmi perimüslaula, muusiumidõst, plaatõ päält ja innitsidõ leelokoorõ laulõ laula. Sõnalisõ laulva' hindä kokko säet sõnnu. Mi tandsi ka' seto tandsa. Mi olõ olnu' Seto ja Võro tandsupi-

dodõl. Kats koori liigõht om Seto Kunigriigipäävä tunnus-tõt kargusõkargaja meistritiitliga'. Kõik laulja' omma' kohaligu kogokunna liikmõ', kiä' kandva' edesi perimüslikkõ traditsioonõ. Mokornulga koor tege kuuhtüüd ja esines üteh sama piirkunna miihikooriga' Seto Miihi Summ.

Mokornulga koor om esinenü' mitmidõl festivalõl, seto pidodõl, üritüisil Soomõ-Ugri pääliinah, siihsamah Obinitisah turistele ja mitmõl puul muial. Mi pia tähtsõst võtta' osa traditsioonilisist festivalõst ja üritüisist.

Mi koori om tunnistõt korgõba kategoria väärilisõst. Mi olõ vällä andnu' kats CD-plaati: „Imeline imänd“ (2012) ja „Tsirgulaul“ (2015).

Väike Hellero

Väike Hellero om rahvalaulu-ansambli Hellero tõonõ põlvkond. Mi olõ aktiivsõlt kuuh tegutsõnu' jo üle 30 aastaga. Meele om tähtsõ seltskund, umavaihõl ja tõisi rahvalaulusõpruga' kuuh laulminõ. Vana' laulu' omma' mi jaost huvtava' ja ilosa', väiga' erilitõs muusigakeelega'. Laulminõ, tandsminõ ja mängminõ tegevä'

Latsi leelopark Mötsatsirk

Lummo Kati leelopark

Mokornulga leelokoor

Seto Latsi Kuul

meele röömsast, andva' joutu ja kõütvä' kokko. Seto laulu' olõmi saanu' päämätselt rahvaluulõarhiivist, olõ opnu' täambätsel pääväl seto kogokunnah armastõt repertuaari ja mi hoia eloh ka' Hellero laula, minkõst mõnõ' omma' opit seto lauluimmi käest.

Ilotsõõr

2012. aastagast Kau Põlvah kuuh seto laula laulmah leelokoor Ilotsõõr. Mi taha hoita' seto laulu, kombit ja perimüst ka' välähpuul Setomaad. Leelonaase' esitase' päämätselt seto lauluimmi loomingut, a esitase' ka' vannu arhailisi laula ja hindä tett sõnnu pääl laula nii tähtpäivi ku' sündmüisi jaost.

Kuldatsäuk

Seto koor Kuldatsäuk alost 1988. a detsembrih Verska Kultuurimaja man süäme sunnil ja hingelitsõl tahtõl. Koori tsiht om seto kultuuri kandjana hoita' alalõ ja tutvusta' traditsioonilist laulukultuuri, näpotüüd, kombit. Mi laula vannu ja tii vahtsit sõnnu. Mi püvvä olla' õgal Setomaa sündmüsil. Mi tutvusta külälisilõ ilosit laula,

tandsa, pillimängu, rahvarõivit kohki' 30 kõrda aastaga joosul. Väiga' sagõhõhe laula Verska talumuusiumih. Meil om olnu' võimalus laulda' mitmõh Eestimaa nulgah, folkloorifestivalõl Balti ja Öuruupa riigeh, Ameerikah ja Vinnemaal. Mi olõ jäänü' kindlast Verska kultuurimajalõ, koh mi kau lauluproomih kesknädäli õdagidõ jo 36 aastakka.

Velõ'

Velõ' om miihi laulupark, mia tegutsõs aastagast 2008 Põlvah. Seto juuriga' mehe' hõigati kokko laulma, minkõst om vällä kujonõnu' kõrraperäne kuuhkauminõ. Lauldas vanõbit miihilaula, midä nä omma' kuulndu' ummih kodoküllih.

Verska Naase'

Verska Naase' om seto leelokoor, kiä kand edesi ummi esivanõbidõ lauluperändit ja kultuuri. Mi tegutsõ Verskah jo 17 aastakka. Mi laula nii Setomaal tunnot lauluimmi laula ku ka' laula, mia' omma' saad ummilt immilt ja vanavanõbilt. Leelonaisilõ om tähtsõ seto traditsiooni perrä eläminõ

Velõ'

Verska Naase'

Väike Hellero

Õiõ seto'

ja UNESCO vaimsohe kultuuri-perändi nimekirja kuuluva seto leelo järepidevüse hoitminõ.

Õiõ seto'

Laulupereh Õiõ seto' om aastagast 2000. Mi olõ noorõba' ja vanõba', ao joosul omma' latsõ suurõst kasunu', vanõba' viil vanõbast jäänü', mõni lännu' taivariiki. Tulõ luuta', õt kõik-aig tulõ noorõbit mano. Nii ku õgah perreh, nii ka' lauluperreh om mitmõh iäh lauljit ja ütehkuuh elleh, ollõh opitas ja säänestmuudu laulukultuur edesi lättki'.

Helmekaala

Lauluimä Linnupuu Anne puult 1986. a Võroh kokko hõigat leelokoor Helmekaala tegutsõs õks suurõ huuga' edesi! Koorih laulva' imä' ja tütre' ja türetütte', leelot kandva' edesi innitsidõ lauljidõ tütre', pun-dih om sugulaisi ja hõimlaisi, mi olõ üts hüä sõpruskund. Mi laula vannu laula, mi tii vahtsit ja mi panõ röömuga' sünnüpäavälatsi, nuurpaarõ, tõisi hüvvi inõmisi ummi laula sisse, säält olõ-õi inap päsämist! Leelo tege rinna röömsast!

Petserimaa raamadu uudistaminõ

2. mail oll Tarto liina-raamadukogo Lutsu tarõh vahtsõ Apollo ja Rahva Raamadu puuti joudnu' „Petserimaa elulooraamatu“ tutvustaminõ ja kohalõ olli' tulnu' kokkosäädjä'.

KALSI ALDO

Teno raamadukogo direktori Kristiina Pai ja pernaase Liina Raju lahkõlõ vastavõtmisõlõ sai tarõst kirjandüssalong tsäiu ja kohvi ni küpsissidõga'.

Ma', kiä' ma soo eloluuraamadu kirotamisõ ja abilisiga' aestaga ja tsuut inäbä läbikõnõlõmisi pei, naksi eis' kõnõlõmma. Ma tehnsi liinaraamadukogo üritüse kõrralda-misõ ja huvilisi kokkotulõmisi iist. A tutvustõh ütli, õt ma olõ sündünü' inäp-vähäp 80 aestaga iist Pärnu-Jaagupih, ma olõ abieloh, mul om naane, kats poiga ja nelli latsõlast üteh immiga' piaaigu kõik kohal. Ma oppõ Tartoh aoluku ja ma olõ kaitsnu' tuul erialal kats tiidüs-kraati. Ma pia hinnäst õnnõligust inõmisõst, selle õt ma olõ saanu' uma elo joosul tegutsõda' aoluulasõ, muusiumi-tiütäjä, aoluupaja ja ülikooli oppõjõuna.

Pangõ' tähele, õt nii ku Tarto liinaraamadukogo, omma' nuu' asutusõ üle ilma ime-litsõ' kultuurikotusõ'. Kotoh tiin üts raamat mõnt inõmist, raamadukogodõh aigu joosul satu ja tuhandit. Ma ütli, õt kirodi kunagi' raamadukõsõ „Pärnu-Jaagupi üliõpilasselts „Jakobia“ 1968–2018“. Tuuh om sama kotusõnimega' kihl-kunna tunnõt inõmisi perso-naalia, koh om ka' raamaduko-gotüütäjä Alo Tilk (1906–1987). Pia katskummend aestakka oll tä tuu üliõpilasseldsi liikmõna Tartoh ja mõnt aigu ka' muial opnu' Pärnu-Jaagupi nuuri aka-deemilnõ esä, a inne sõta oll tä Tarto liinaraamadukogo direk-tor. Timä 1935, a mi' 2025. aes-tagal tähistä jäl' raamadaues-takka. Sookõrd toolõ pühendet uma eloluulisõ trükisõga'.

Sookõrd oll raamadututvus-tus pühendet „Petserimaa elu-looraamatulõ“, a juhusligult puol saandit varahappa, 1975. aestagal sai mul ja mu abikaasal valmist katõköütelinõ käsi-kirälinõ “Tuntud korbela-ste elulodõ“, koh mi kasuti Pärnu-Jaagupi kihlkunna muinas-aolist nimekuio Korbe. Ku sis oll kats autorit, sis no' kogoni' 30 ja põhitüü tei' ar' esperan-tist ja entsüklopiist Enn Ernits ja soomõpoissa biograafialek-sikoni kokkosäädjä' Peep Pillak ja Heini Vilbiks.

„Petserimaa elulooraamatu“ kokkosäädminõ sai ette vöödõt tuuperäst, õt tavakodanik tiia-ai piaaigu midägi' Eesti Vabariigi põhisäädüse paragrahvi 122 perrä mi riigi säädüsligust Pet-sere maakunnast, a vöisi' tiidä'. Aolugu elokaugõh om üts joh-tumisi. Mi poliidigu' sagõhöhe ütlesõ „territoriaalne terviklik-kus“, a väiga' harvakutti Ees-tiga' seosõh. Kuvvamuudu tuu „vaikimise loor“ tekkü, tuud om vaia aoluu abiga' vällä uuri'.

Kogoteos „Setumaa“ (Tarto, 1928) om vaia sooaolitsõst tetä', vähäbält aestaga' 1917–1944 saasi' kõigi aoluutiidüse reegliid perrä kergete tetä'.

Kalsi Aldo Tarto liinaraamadukogoh.

Eräkago pilt

Soomõpoisi Leo Reissarõ püüdligult, a kodouurja tasõmõl kokkosäet „Setumaa läbi sajan-dite“ (Tallinn, 1996) pakk, õt muinas-aol võidsõ illadsõp Pet-seremaa olla' Ugandi maakund. A 13. saandil jäi soo maanulk Tarto piiskopkunna piire taadõ Pihkva vürstiriiki. Viil aestagal 1917 tõi Petseremaa jovvulit-sõlt Eesti aolukku. Vinnemaalt vällä kaubõld autonoomia voi-mald Eesti rahvuskubermangu kokkosäädmist, kohe Petseremaa eestläse' uma valgustaja ja preestri Ustavi Karli iist-vidamisõl kõrraga' sisseastmis-palvõ anni', a täks bolševikõ riigikäänähüs lasõ-õs tuul joh-tuda'. Kül' läts tuu kõrda Säksa okupatsiooni aol 1918. aestaga keväjäl, midä sagõhöhe aoluu-huvilitsõ' tiia-ai. Eesti Vabariigi ja peräst ENSV kuuhisaihus mi olli kõrvotsidõ 1944. aestaga augustini'. Sis täks Atlandi Harta kaukipandmisõ pelgä-misõl vai mõnõl tööõl põh-jusõl haugati Eesti külest 34 Petseremaa ja tuud täämbätse pääväni'. Kukki' 1991. aestagal taastõdi Eesti Vabariik õigus-ligu järepeidvüse alosõl kõi-gih timä tunnustõh, vällä arvat riigipiir. Eesti Vabariik om õigusligult *de iure* terviklik, tegeligult vai *de facto* olõ-õi. Ebakõla riigi territoriaalsõ terviklikkusõ tsihil, ka' okupa-tiooni ja annektsiooni selgest tegemisõl tulõ-õi kuvvagi' muudu vällä aoluu- õga geo-graafiaoppõraamatist, kõnõlõ-malda' maakaartõst. Minkõgi-peräst tuu sekä õnnõ mõnt üts-kut, a säädüsesilm pias tuud kaema ja nõudma.

Tuud tiidmisi tühikotust pruumgi' „Petserimaa elu-looraamat“ tsuutkõsõ täütä'. Õt saia' määnegi' ülekaehus petseremaalaisist, sai 2020. aestagal ette vöödõt nuist üld-nimestigu kokkosäädminõ. Sääl om saakunna tähtsäbä Eesti eloluulisõ tiidüstraamadu läbitüütämist ja vormistamist umbõs 7000 tähestigulisõlt ritta säet bibliograafilitsõ kir-jenä „Petserimaalaste üldni-mestikku 862–2022“ (Tallinn, 2023). Tuu perrä oll 2024. aes-tagal eloluuraamadu käsikirä kokkosäädminõ, minkõh om kokko 163 illustreerit eloluku 28 naasest ja 135 mehest. Nä olli' juhtivalt kõidet Petse-remaa haridusõ, kirjandüse, kunsti, luudusõ, muusiga, näu-tekunsti, poliitika, rahvaluulõ, spordi, sõaasandusõ, tiidüse, usuelo, vabadusvõidõlusõ jm valdkundõga'. Eloluuraama-duh pilisese' Petsere Gümnaa-

siumi opilasõ' ja näide oppaja' (siih pakminõ aoluutülopi-lai-silõ, kiä' otsva' hindäle baka-laureusõ- vai magistrütüü tee-mat – keskhariidus Petseremaal üteh uurmistüü otsapääle avi-tamisõ ja tüü trükih välläand-misõga' uut teid).

Kõik, mia om kiräh „Petseri-maa elulooraamaduh“, om tuu maakunna pannus Eesti elo edendamistõ ja rikastamistõ. A määne om Eesti panus Petse-remaa tsihil? Paistus, õt üteh-mõtlõminõ ja ausa toetus pet-seremaalaisilõ avaldus kunagi' õnnõ pidokõnõdõh ja abih Pet-sere 2. vai Eesti keskkooli tsõõ-rikil tähtpäivil. Tenosõna' kül' riiklikõ toetusprogrammõ iist, a pallõ muud sarnanõs õks inäp vaenamisõlõ ja ar' andmisõlõ.

Alostami tuust, õt mi arvudi-maailma korrekatuuriprogramm-tunnõ-õi Petseret, Petseremaaad õga petseremaalaisi, tä värm nuu' sõna' tundmatuina vereväst.

Olös hüä, ku Eesti ilmanü-tämisõ man üldäsi ka' Petsere ja Irboska kotusõnimmi.

Petseremaalaisi põhjenda-malda' vaenamist alost 1995. aestagal nn joulurahuvaltsusõ pääministri. Tä pagõsi uma valtsusõ liikmidõ iist Suumõ ja kuulut säääl näide sälä takah ainuisikulisõlt riigireeturligult kõõlõ ilmaõl, õt Eesti-Vinne piiriläbikõnõlõmisõl pia-ai lähtuma Tarto rahulepingust. Koh oll kaitsõpoltsai ja õigus-kantsler? Kinkõlõ oll kirotõt karstussäädüstigu paragrahv 232 karmi hoiatusõga' Eesti Vabariigi territoriaalsõ tervik-likkusõ eiski' vägivallatu rik-misõ iist kooni' eloiälitsõ van-gistusõ määrämisiõni? Sama ria pääle käävä' ka' vahtsõ ja viil vahtsõba Eesti-Vinne piirile-pingu kokkosäädjä', kiä' raisksi' tuu tüü jaost miljonit kruunõ ja satu tuhandit eurosit mi mas-sumassja rahha.

A mia' iseloomustas Eesti-Vinne piirikõnõlõmisi? Mi eloluuraamadu tegeläne, poli-toloog Toomas Varrak om ülnü', õt säääl valits Eesti puult vasal-limentaliteet, mia võimalda-as uma säädüsligõ territooriumidõ tagasisaamist ja kont-rolljoonõtagotsõ maaga' seot kodanigu' jäi' ilma Eesti riigi kaitsõst uma maa ja kinnisvara umandioigusõlõ.

Petseremaalaisilõ oll suurõst lõõgist migratsiooniaamõdi Petseremaa osakunna kinni-pandminõ Verskah, mia oll näid Petseremaaga' kõitnü' ainu-mas aamõtlük härmäniit. Ees-tih olõ-õi üttegi' aamõtkunda,

kiä' tegelesi' kontrolljoonõta-gotsidõ küüsümüisiga'.

Minkõgi-peräst võtt mi uma riik petseremaalaisilõ õigusõ märki' uma sünnükotusõna Eesti Vabariik ja asõndõdi tuu Vinne Föderatsiooniga'.

Eiski' petseremaalaisi teens-tüsaestakki Nõukogodõ armeeh arvõstada-ai näide tüüstaaži sisse (kae' eloluuraamaduh Reet Tobre bibliograafiat).

Tuu kõõ vainamisõ peräst mi tunnõ petseremaalaisi iih häpü ja mi pallõ andist. Süäme pääl oll viil pallõtki', mia tahtsõ väl-läütlemist. Veritsel diktaatoril tohisi-i olla' vaba voli Peko hav-val saia' uma pihiesält, Petsere kloostriülebalõt õnstust Ukraina verreuptamisõl ja Petsere kloostri tohisi-i muutuda' säääl esindüskloostri asõndusainõst (siih oodasi' mi' puult prot-teste kõõ korgõbal tasõmõl). Meele vöisi' iihkujost olla' araa-bia maailma teräne kaeminõ okupeerit Ida-Jerusalemma, kõõ inäbä Tempolimäe poolõ.

Ma joudsõ uma jutuga' lõpu-sirgõ pääle ja tennäsi katõ-tunnidsõ esitlusõ pääkõrral-daiji Petseremaa lavvalipu ja eloluuraamaduga'. Mu iih lavva pääl olnu' nuidõ lippa parki ja vabadusvõitlusõ taga-maaga' sinimustvalgõt kauti hoolõga' pildistämäh. Ruumi saina ilõst Petsere maakunna kaart ja laudu pääl olli' vällä pant Petseremaa-teemalitsõ' aoluraamadu'.

Eloluuraamadu autoriek-semplari sai' korrektori' Mart Kals ja Ago Pärtelpoeg ja kaas-autori' Enn Ernits, Stepan Karja, Nikolai Põdramägi ja Arvo Uus-talu. Vabanduisi saatõl kõrvä-lõjjäämisõ tiatõ saat akadee-mik Jüri Allik. Eloluuraamatut jäi' uutma kaasautori' Kaarel Antons, Paul Hagu, Roosma-rii Kurvits ja Nikolai Laanetu, a Mare Pihol om tuu jo käeh, ka' raamadu kujondajal Silja Pari-sel. Ma pia üritüse korgõst hin-nangust uma kuvvõaestagatsõ latsõlatsõ Ardi sõnnu kodot-silõ, õt vanaesäl oll uhkõ raamadupido! Muuhulgah, üteh uma sõsarõ Mariega' nä panni' säääl vanaesäle kaala magusa kuldmedali. Mult küüsiti 10. novembril 2013 Estonia kont-serdisaalih ja sookõrd ka' Lutsu tarõh, ku kavva ma viil tegele soo Petseremaaga'. Ma ütli sis ja no', õt kooni' lõpuni'.

Ma olõ jo innebidigi' ülnü' ja kõrda viil siih, õt Eesti okupeerit maa kuraatorist pias olõma kiäki' Fr. Martensi vai J. Poska mõõtu vaimuhiiglanõ ja ma paku tuust petserlasõst õigus-tiidüse doktorit ja professorit Peeter Järvelaiddi. Tä pias riig-gaamõtniguna perrä kaema kõiki Eesti okupeerit piir-kundõh toimuvat ja vajami-nevä' protesti' jm ette valms-tamma. Mi pia hinnäst riiginä säääl kehtestämmä.

Olõ-õi halva ilma hüäldä'. Umaaolinõ päävoolumeedia kitt vahtsõt ja viil vahtsõbat Eesti-Vinne piirilepingut mi julgõlõlõku nulgakivinä tai-vani'. A pia kõik riigituuma-lasõ' saava' arvu, õt soo, mia om kasulik NATO riigile, saa-ai olla' kasulik Vereväle platsilõ – papp sөөd piirilepingut mitte puttu' (vaest tsuhkna' tõmbasõ meid alt). Kokkovõttõh niipallõ, õt kiäki' pidi tuu karapoisikõnõ olõma, kiä' nõst kuniga rõividõ teema.

Tõlknü' Sarvõ Õiõ

Ago Soots.

Lauli Koppelmaa.

Teervalti Reigo pildi'

„Seto Odüsseia“ pääosalisõ'

Lauli Koppelmaa, näiopõlvõni-mega' Otsar, lõpõt 2016. aesta-gal lavakunstikooli 27. linnu ja peräst tuud tekk uma kursusõ-kaaslaisiga' tiatri Kelm. Samal aol tä alost tüüd näütlejänä Kuresaare tiatrih.

Teletuntus tull Karini rolliga' TV3 draamasafah „Merivälja“. Aestagast 2021 om tä tiatrih Ugala. Jo järgmätsel aestagal sai Lauli tiatri kolleegipree-mia – kõõ parep naisnäütlejä Aoife rolli iist lavastusõh „Tule õige koju“.

Inne Ugala aigu joudsõ Lauli tetä' mitmit osatäütmissi VAT Tiatrih ja Taarka Perimüstiati-rih. Viimätseh tä mängõ Val-lit, Vananurmõ ja Lennuki lavastusõh „Petserimaa igat-sus“ tõest Lauli umma seto keele mõistmist ja suurõperäst näütlejäsooritust.

Lauli ja timä abikaasa, lavas-taja Koppelmaa Karli perreh kasus kol' last, kinkõst kats omma' katsigõ'.

„Seto Odüsseiah“ tä mäng ja laul Penelopet, mia om rokk-muusigali üts pääosadõst.

Ago Soots om sündünü' 13. septembril 1984. aesta-gal Võroh. Tä lõpõt 2003 Võro Kreutzwalldi Gümnaasiumi. Pruumõ sisse saia' Tarto Üli-kooli Viländi kultuuriakadee-mia näütlejaoppõhe, a saa-as.

Täämbäne näütlejä läts sis opma Eesti Põllumajandusüli-kuuli maaehitüse erialalõ.

2004. aestagal tä vöödõti vasta Eesti Muusiga- ja Tiatri-akadeemia lavakunstikuuli, minkõ lõpõt aestagal 2008 üteh kursusõkaaslaisiga' Elina Pähk-limäe ja Jekaterina Linnamäega (näiopõlvõnimega' Novosjo-lova). Ku tä oll kolmandal kursusõl, sis tä sai Voldemar Panso nimelitsõ preemia, mia andas tubliilõ ja uma linnu silmäpais-tuvalõ üliõpilasõlõ.

Pääle lavakooli lõpõta-mist alost tüüd VAT Tiatrih ja mängõ säääl aestagani' 2024 üle kolmõkümmne osa ja tekk kats lavastust.

„Seto Odüsseiah“ mäng võro-keeline näütlejä päätegeläist Odüsseust ja mäng rändämi-sil tapõlust ja armastusstseene vaihõl didgeridood. Tuud vii-mäst tä mõist.

Tiidõkõsõ hummok

Hummogu om hain hämm. Tiidõkõnõ nõst ütte käppä ja tõist, tälle olõ-õi miiltpiteh hämm hain. A peräkõrra tulõ hämme hainaga' leppü'. Hain om halas. Moro haletas. Halja haina seeh omma' mõnõ kõl-ladsõ' haina', nuu' omma' vöiu-lilli'. Vöiulilli' pilisese' päävä käeh.

Tiidõkõnõ istus, lakahut ummi hämmi käpäkeisi ja kaes ümbretsõõri. Täl om uma plaan, täl olõ-õi aigu pikält istu' ja kaia' ilmaillo. Täl om uma kau-gitsõõr vaia ar' kavvu'.

Ku tiidõkõnõ joud kodomoro pääle tagasi, sis viskas hindä repi ette päävä kätte pikä ja lask pääväl hindä pääle paistu'. Silm vaos kinni, kassipujakõnõ maka, a kõrvakõsõ' liigusõ', vaia hoolõga' kullõlda'. Tiidõkõsõlõ om opat, õt vähä vaih kõikaig valvõl olla', ka' maatõh.

SARVÕ ÕIÕ

Kassikõnõ.

Sarvõ Maaria pilt

Seto pits

Verska kultuurikeskusõh tetti 1. mail vallahõ seto pitsi näütüs. Sundelli Harri pilt.

HAINSOO MINNA

12.01.1947–29.04.2025

Hainsoo Minna sündü 12. jaa-nuaril 1947 Veera ja Andrei Variksoo perre töösõ latsõna. Latsiigä läts müüdä Mäe val-lah Pluitsa küläh Pähnä taloh. Tuul aol elli Pähnä taloh hulga inõmisi. Pääle Andrei ja Veera perre elli’ taloh viil vana-vanõba’ Filipp ja Anna ja tädi Maria katõ tütreaga’. Kaemalda’ suurõlõ perrele, eleti kuu-h sõbraligult. Minna om ülnü’, õt täl õl illos latsiigä.

1954. aastagal läts Minna Karisilla Algkuuli. Sinnä’ oll nelli kilomeetrit maad. Sõsar Helju käve sis nelädäh klassih. Aestaga peräst, ku Miktämäel oll valmis saanu’ suur ja uhkõ koolimaja, lätsi’ Helju ja Minna Miktämäe kuuli. Talvitsõl aol tull ellä’ internaadih. Esä vei tütre’ iispäävä hummogu hobõsõga’ kuuli, puulpühä tull perrä. Süük anti kotost üteh: leib, liha, voi ja sahvt. Kooli-majast sai paar kõrda pääväh lämmin-d tsäiu.

Ku Minna oll 12-aestaganõ, kuuli esä. Imä jäi kolmõ tüt-rega’: Helju, Minna ja Helve. Kaõs tä jovva-as kolmõ last koolta’ ja nii juhtugi’, õt Min-nal tull kodo jääi, koolh sai tä kavvu’ õnnõ säidse klassi. Min-nast sai põllutüülinõ.

1964. aastaga veebrua-rih läts Minna mehele ja tä elli Hainsoo Kustaga’ edimält Pähnä taloh. Pähnä taloh elleh sündü’ edimätse’ latsõ’: 1964 sündü tütar Külli ja 1966 poig Andres.

Tahtminõ erälde umah majah ellä’ oll nii suur, õt nä naksi’ mehega’ 1968. aasta-gal Miktämäele külä lõppu tühä krundi pääle umma koto ehitämmä. Ja jo aes-tagä peräst nä kolõ’ poolkohe majja. Minna sai Miktämäele latsiaida tüühü. Latsiaid oll üüpäävä vallahõ ja Minna tüüt 1,5 kotusõ pääl. 1975. aastagal sündü tütar Karin.

Minna ja Kusta olli’ väiga’ tüülisõ’ ja kõrralitsõ’ vanõba’. Nä näi’ vaiva, õt latsi kasvata’ ja näile kooliharidust anda’, näi’ pallõ vaiva, õt latsi kõr-valt ehitä’. Päämätse’ tüü’ tei’ Minna ja Kusta katõgese, õt rahha kokko hoita’. A hin-näst nä mõista-as hoita’. 1984. aastagal läts Minna tüühü vasigalauta. Mõnõ aes-

Hainsoo Minna.

Kauri Kristini pilt

taga peräst Minna jäi haigõst ja jäi pikält tüüvõimõtuslehe-pääle. Ku Võhandu sovhoos lõpõt tegevüse, jäi Kusta ilma tööldä’. Tuu oll keerulinõ aig. Kodotsidõ töie kõrvalt nakas Minna kotoh leibä küdsämä, võidu, juustu ja kohopiimä tegemä, siipi kiitmä. Õks tuu jaost, õt majandusligult pare-bahe kõrda saia’. Ku Miktämäel tetti vallahõ ummõlustsehh, sai Minna sinnä’ tüükotusõ. 1996. aastagal jäi Minna invaliidsus-pensionõ pääle.

Keerolisi aigu tull viil ja viil. Kusta jäi haigõst. Minna hools-kotoh haigõ mehe iist. 2001. aastaga suvõl Kusta kuuli. Tuu oll Minna jaost väiga’ rassõ aig.

Elo sundõ tegemä tõistsu-gutsit otsussit. Minna lõpõt eläjidõpidämisõ, pühend hin-näst kodotsilõ töiele, latsõ-latsi hoitmisõlõ ja näpotüüle. Tä nakas kudama võid, kin-dit, kaptit ja oppõ nardsurõi-vit kudama. Minna om nalaga’ ülnü’, õt ku timä koet põrman-durõiva’ ritta säädä’, sis saasi’ nuid piteh Laossinna minnä’. Minnal oll väiga’ hüä mõist-minõ värme kokko säädä’. Tä sääd pääle vaipu ka’ lilli’ pindreh värme piteh. Minnal oll suur hüämiil ummist kol-mõst latsõst (Küllü, Andres, Karin), kümnest latsõlatsõst (Allar, Janar, Sille, Märt, Mar-tin, Anita, Elis, Ehtel, Brittany, Bianca) ja 13-st latsõlatsõlat-sõst (Tanel, Delisa, Daniel, Sten, Romet, Ann-Marii, Isa-bella, Dante, Liam, Mattias, Sandra, Maribel, Keron). Tä hoit hinnäst kõõ latsi tege-misiga’ kursih, elli näide elolõ üteh, õt ku läts hõste vai ku lää-äs kõgõ parebahe. Minna oll väiga’ hüä kullõja ummilõ ja ka’ kõigilõ tõisilõ, nii lähe-bilõ ku ka’ tutvilõ.

Pääle latsi tä pühend hin-näst laulmisõlõ leelokoorih Helmine. Leelokoorih oll tä

Näütüs „Üte talo näpotüü“

Šool suvõl ilostas Verska talo-muusiumi rõivaaita Vabarna perre kolmõ põlvõ näpotüü. Vabarna Maret, Vabarna Jane ja timä tütar Priksi Leenu eläse’ Verskah ja hoitva’ avvu seeh innitsidõ immi näpotüüd. Väi-gokõnõ jago näide tett ja luud

näpotüüst om tuud talomu-u-siumihe kaemisõst. Sääl om nii piili pääl koetu sängütekke, suurrätt, hulga värmilisõ pitsi illo, kindit, seto rõivih pupesit (noorkit) ja nuuri jaost Youtu-be’ist löüt mõttit pilonõglaga tüü jaost.

20. juuni kell 21 külvipido Obinitsa Tiatrikuurih

Muusikat tegevä’ ansambli Lumijärv, Priit ja erikülälinõ Baaba ja Ka. Seltskunnamängu’. Tulõ’ varahappa ja naudi’ OUT tiatri etendüst „Pulmamaja“. Alostus kell 19.

aestagast 1990. Minnast sai koori iihlaulja ja laula kiro-taja. Tä kirot õnnitluslaula, mälestüslaula, nalälaula, kit-mislaula, laula elost. Tä võistõl Seto Kunigriigipääväl sõnalisõ võistlusõh ja võit säitsmel kõr-ral ja sai ka Uma Laulu võistlu-sõl eriavvuhinna.

Leelokoorih Kauminõ tõi üteh vaheldust õgapääväello: kooril oll hulga huvtavvi vällä-kutsit, pallõ esinemisi ja reis-misi risti-rästi läbi Eestimaa, kauti Soomõh, Taanih, Säk-samaal ja Vinnemaal. Saa-ai nimetämäldä’ jättä’ seto leelo oppamist koolilatsilõ, üteh-tegemist etendüseh „Peko“ ja „Taarka“.

Peräst infarkti otsust Minna lõpõta’ laulminõ, üteh puja-naasega’ uma laulu’ trükki’ ja laulukoorilõ üle anda’. Plaanist kasvi vällä üts erilinõ raamat „Minna laulu““. Laula man om QR-koodi’ ja teno toolõ saat kõiki laula üteh laulta’. Raa-madu viimäne päätükk võtt kokko laulukoori aoluu aes-tagist 1989–2024. Raamat lõpõs Minna sõnnuga’: „Ku ma olõsi-is leelokuure lännü, olõs mul olõmalda nuu’ ilosa’ pido’ja sõidu’. Saanu-us ma joht õgalõ poolõ ja hingelt olõs

ma olnu pallõ vaesõmb.“

Minna oll tüütegijä ja pühendünü’ naane, tuud panti tähele. Minnat, seto kuulsat lauluimmä, om tennät ja tun-nustõt: Setomaa aasta ini-mene, Eestimaa imeline vana-ema, tenumetal riigi arengule pühendümisõ iist ütiskunna aktiivsõ liikmõna, Setomaa valla avvukodanik, Vabarna Anne umakultuuripreemia.

Midä viil üldä’? Meele ant aig om ku igävigu iihkoda. Minnal tulõ no’ siist iihkuast edesi liiku’. Mi looda, õt tä tege tuud sama kindlalt ja tugõvalt ku mi sääh ollõh.

Ku Minna šool tiikunnal joud igävigujõõ viirde, sis jõost üleminekist tä piät jõõ pääl paadimehega’ kaubalõ saama. A paadimiis tii-i midägi’ ilma tasomisõlda’. Paadimehele miildüs raha. Paprõrahast tä pia-ai luku, a kül’ miildüse’ tälle mündi’. Mündi suurus ja hind olõ-õi tähtsä, päämäne, õt olõs münt. Tuuperäst and poig Minnalõ üteh üte mündi, õt tä saasi’ minnä’ üle jõõ, töösõlõ poolõ vett. Ilma häkelüseldä’.

Aitumma sullõ kõigi näide elet aastagidõ iist! Sükäv kumarus sullõ!

Umadso’

Minna, kullä Minnakõnõ, imekene helläkene, kabokõnõ kallikõnõ, maamakõnõ marakõnõ,

naksi kõõ no kõnõlõmma, arokõõ no arvamma, haava naksi habisõmma, kadaja no kasatamma:

Kohes jäie no mi imekene, kohes kattõ leelokandja, kohes läts är’ sõnasäädjä, kohes kaldu kullakõnõ?

Jäie tühäst morokõnõ, tühäst maama majakõnõ, ärä kisto ahotuli, kinni vaio ussõlinki.

Sullõ tullü pikkä uni, pikkä uni igävene. Mulla pääl no murõhtamõ, kannu pääl no kahitsõmõ.

Olõ-i eloh imp mi imekeistä, leelokandjat moro päällä, tulõ-i sa kodo kostimahe, astu-i aigo viitämähe,

lääde sa viirdmä liivakohe, maama mulda sõmõrahe, lääde är’ sa paiga pääle – kotusõhe kavvõndõhe.

Imekene marakõnõ, sõbrakõnõ kulläkõnõ, lääde är’ Tooni nurmõ pääle, manalastõ maie pääle.

Jäävä’ su laulu’ meele laulda’, jäävä’ sõna’ meil sõnoda’, jääse no külä ikõmahe, külärahvas kurvastamma.

Tulõ-i sa imp tarrõ, sõbrakõnõ, kaldu-i sa kodo, maamakõnõ, rinnal kasus sul ristikhaina, kääpä pääl kallü karikakra.

Minna, kullä Minnakõnõ, imekene helläkene, kabokõnõ kallikõnõ, maamakõnõ marakõnõ.

Leelokoor Helmine

SÜNDMUSÕ’ SETOMAAL

- 1. juuni kell 15 piirijuusk Luhamaal.
- 3. juuni kell 9 latsikaitsõpäiv ja Kindral Reegi Maja 5. sünnüpäiv.
- 7. juuni kell 10 Obinitsa muusiumi ja külä sünnüpäiv.
- 8. juuni suvistõpühä; Kuigõ, Podmotsa ja Võmmorski pühä.
- 9. juuni suvistõpühä; Luhamaa pühä.
- 12. juuni kellä 16.30–18 Setomaa orientiirmispäävagu’ Tapõdumäe pääl.
- 13.–15. juuni seto näpotüülaagri Litvina küläh Kriisa taloh.
- 14. juuni kell 12 XV Saatserinna sõirapäiv Saatse muusiumih.
- 14. juuni kell 12 Sibirähe küüditet ja säääl tapõt Eesti ohvitsere mälestüstseremoonia Verska lauluväläkul.
- 15. juuni kell 12 Setomaa kogoteosõ 3. kõüte esitlüs Reegi majah.
- 18. juuni kell 10 tulõ tulõminõ vai laulu- ja tandsupido tulõ-tii Setomaal.
- 18. juuni kell 19 OUT tiatri etendüs „Pulmamaja“ Obinitsa tiatrikuurih.
- 19.–23. juuni kell 17 Soomõ-ugri filmifestival FUFF 2025 – PÖLISRAHVA’ Uusvada Kultuuriküläh.
- 19. juuni kell 19 OUT tiatri etendüs „Pulmamaja“ Obinitsa tiatrikuurih.
- 20. juuni kell 19 OUT tiatri etendüs „Pulmamaja“ Obinitsa tiatrikuurih.
- 20. juunil kell 21 külvipido Obinitsa tiatrikuurih.
- 20. juuni kell 20 jaanipido Miktämäe küläplatsil.
- 21. juuni kellä 11–14 seto leelo opitarõ Obinitsa muusiumih.
- 22. juuni kell 20 jaanipido Meremäe mäe pääl.
- 23. juuni kell 20 Verska jaanipido Verska sanatooriumi rannah.
- 23. juuni kell 20 võidupäävä tähistäminõ Luhamaal.
- 28. juuni XVII leelopäiv Verska laululaval.

SÜNNÜPÄÄVÄ’ JUUNIH

Majaku Helju – 66 7. juuni Petseri Seto Etnokultuuri Ühingu iistvidjä	Lillmaa Tiina – 65 15. juuni Obinitsa raamadukogo juhataja
Nikitini Riina – 64 7. juuni Hõpõhelme’ ja Meremäe mehe’ leelonaane, Mere-mäe-Obinitsa naiskoori laulja	Priksi Kristjan – 48 22. juuni muusigamiis
Taali Kati – 42 7. juuni Madara’ leelotaja	Vabarna Jane – 45 23. juuni sootška, Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogo liigõh, Verska Naase’ leelonaane
Lintropi Aado – 69 9. juuni Liinatšura’ laulumiis, folklorist	esä Sakarias – 56 24. juuni kerigumiis, laulumiis
Niilusõ Olga – 75 10. juuni Ilolisõ leelonaane	Tammiste Riin – 35 25. juuni Tsihibihärläse’ leelotaja
Pakleri Sirje – 81 12. juuni Hõpõhelme’ ja Meremäe mehe’ leelonaane	Süvaoro Tiina – 47 26. juuni Mokornulga koori leelonaane
Palmi Riia – 63 12. juuni Meremäe-Obinitsa naiskoori laulja	Kõivu Eha – 74 30. juuni Kuldatsäuga leelonaane
Siruli Sirje – 61 14. juuni leelonaane	Luiga Pille – 45 30. juuni Sõsarõ leelonaane

Setomaa Vallavalitsus suuv õnnõ:

Aleftina Haljasmets	95	Aino Ilves	80
Maria Viir	92	Elme Haavik	79
Manni Toobre	90	Luule Kuura	76
Luule Aste	90	Pelageja Sass	76
Valentin Saaremts	90	Lilli Piksõõt	76
Einu Mäepalo	88	Tiina Põlgaste	75
Jevgenija Kozlova	87	Joel Gilbert Pierre	
Aino Laiv	86	Kuhlmann	74
Jaan Talas	86	Ego Kõiv	74
Silvi Kahu	86	Airet Haavaoks	72
Valentiina Mehilane	85	Aino Karja	72
Sofia Uibo	85	Elmar Tuus	71
Taimi Prikko	85	Igor Kirsi	70
Sinaida Järv	84	Vello Kikamägi	70
Ilse Raiv	84	Nikolai Viskar	70
Olga Andresson	80	Leonhard Labe	70
Toomas Teervalt	80		